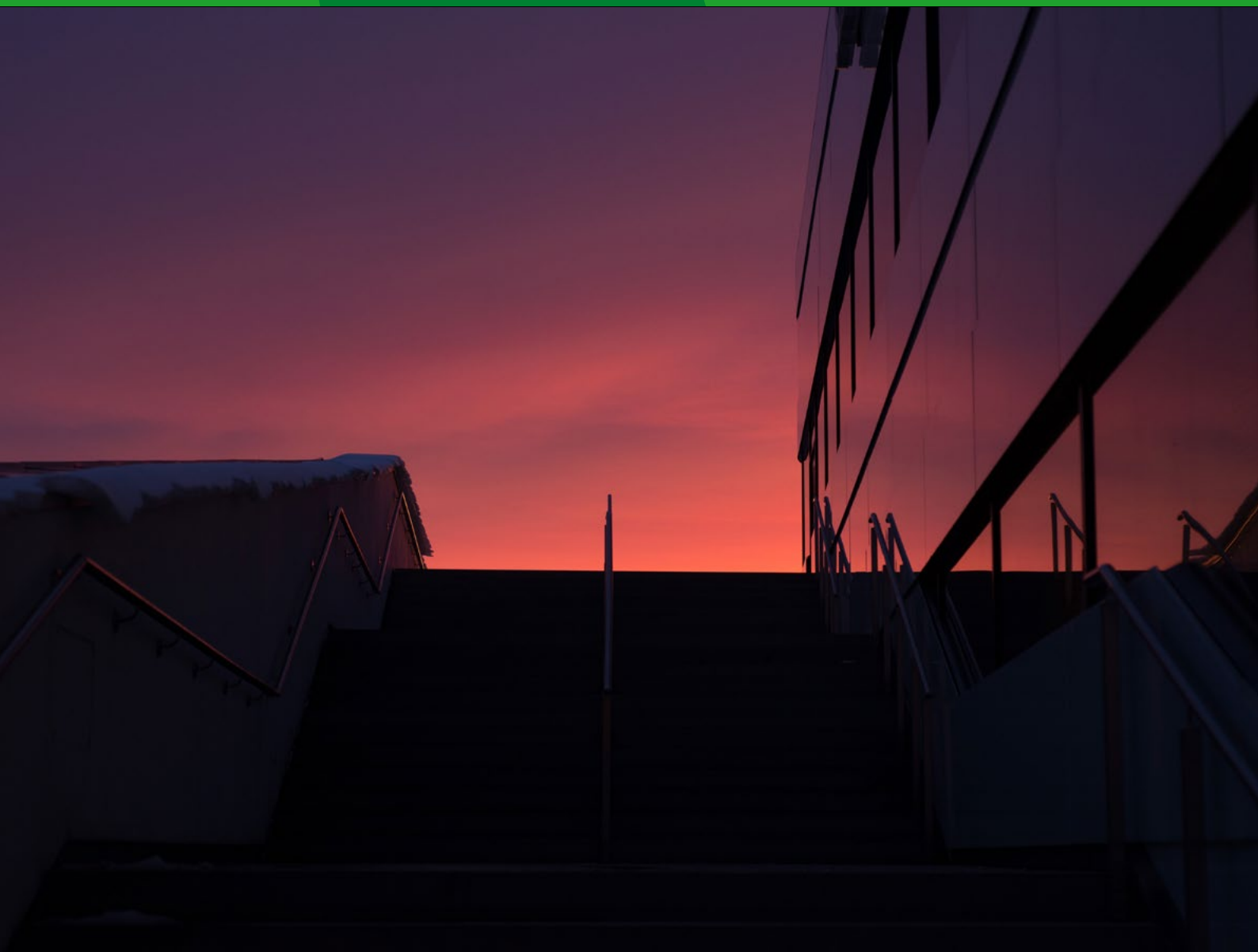

Nulägesanalys 2025

Rekrytering av barn och unga till organiserad brottslighet

Maj 2025

Text och analys:

Cecilia Ravry

Umebrå, Strategisk utveckling

Besök: Stadshuset, Skolgatan 31A

Postadress: 901 80 Umeå

090–16 10 00

umea.kommun@umea.se

www.umea.se

Innehållsförteckning

1. Inledning och syfte	5
2. Metod	7
3. Vad handlar problemet om? Beskrivning av rekryterings logik, modus och utveckling	8
Kopplingen till organiserad brottslighet.....	8
Varför rekryterar de kriminella nätverken barn?	11
Varför lockas barnen av gängen?	12
Hur äger rekryteringen rum? Modus och arenor.....	17
4. Hur ser läget ut i Umeå kommun?	19
Läget 2023: förändrade arbetssätt hos Umeås kriminella	19
Läget 2025: vad har förändrats?	21
Hur många barn är det vi pratar om?	25
5. Hur kan rekryteringen av barn och unga förebyggas och motverkas?	28
Vikten av att arbeta kunskapsbaserat.....	28
Hur jobbar andra? Exempel på åtgärder som används i andra kommuner	30
Risken i att fokusera för mycket på enskilda metoder	35
Hur arbetar Umeå kommun och andra samverkansaktörer för att förebygga rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk? ...	37
6. Slutsats: Vi blir aldrig klara	44
7. Referenser	45

1. Inledning och syfte

I november 2023 flaggade polisen i Umeå för ett nytt, förändrat beteende hos Umeås kriminella. De såg att nationella kriminella nätverk, som Dalen och Foxtrot, i allt större utsträckning etablerat sig i Umeå, kroat arm med lokala aktörer och tagit över kontrollen på den lokala narkotikamarknaden. Med det skiftet följde nya arbetssätt: mer hierarkiska strukturer, styrning på distans via krypterade chattar, en förhöjd våldsnivå samt en medveten delegering av risker nedåt i leden – inklusive till allt yngre barn. Barn som utsätts för en groomingprocess, som ömsom lockas, ömsom tvingas in i kriminella nätverk som de sedan inte kan lämna.

Polisens oro över att rekryteringen av barn och unga som kriminell arbetskraft höll på att ta fart i Umeå blev också startskottet för ett fördjupat samarbete. Efter att polisen delat sin oro med Umeåpolis, Umeå brottsförebyggande och drogförebyggande råd, bestämde Umeå kommun och lokalpolisområdet att tillsammans växla upp arbetet med att förebygga och motverka den negativa utvecklingen. Plattformen för det arbetet blev en befintlig samverkansstruktur, på plats sedan 2017, som fått namnet *Umeå växer tryggt och säkert* (UVTS). Den nya inriktningen för UVTS blev att fokusera på unga i risk för rekrytering till kriminella nätverk, för att bryta påfyllnaden underifrån till de kriminella gängen.

Eftersom lokalt brottsförebyggande arbete alltid ska utgå från en lokal lägesbild var första steget i samarbetet att utveckla en gemensam problembeskrivning. Det var syftet med den första versionen av denna rapport, som blev klar i december 2023.

Nulägesanalysen låg sedan till grund för den uppväxling av förebyggande insatser som beslutades av kommunens olika nämnder, och vars helhet synliggörs i UVTS *Aktivitetsplan*, som blev klar i juni 2024.¹

Mycket har hänt sedan 2023, både när det gäller problembild och insatser. Nationellt har den exponentiella ökningen av antalet minderåriga som häktas anklagade för grova våldsbrott inneburit ett ökat intresse för problemet, samt en intensiv aktivitet bland såväl lagstiftare, forskare, myndigheter och kommuner. Vi vet nu mer, exempelvis när det gäller tjejernas utsatthet och kopplingen mellan gängkriminalitet och människohandel. Rekryteringen av barn och unga diskuteras i många olika forum, och runtom i landet utvecklas det och testas olika arbetssätt för att försöka bryta den negativa utvecklingen.

Lokalt i Umeå har allt fler samhällsaktörer blivit medvetna om riskerna, och det förebyggande arbetet har skalats upp, både av kommun och polis, men också av civilsamhälle och näringsliv.

¹ För mer information om planen och dess framtagande, se [Aktivitetsplan för tryggt och säkert uppväxt för barn och unga - Umeå kommun](#).

Mycket händer, och samtidigt kommer också signaler från polisen om att själva rekryteringen också förändras i snabb takt. Därför kändes det angeläget att också uppdatera lägesbilden för *Umeå växer tryggt och säkert*, för att säkerställa att den är fortsatt relevant.

Rapportens syfte är, som tidigare, att besvara följande frågor:

1. Vad handlar problemet om?
2. Hur ser läget ut i Umeå kommun?
3. Hur kan vi tillsammans förebygga och motverka den här utvecklingen?

Den nya Nulägesanalysen är att betrakta som en uppdatering, inte ett nybygge. Beskrivningen av vad som driver rekryteringen har skrivits om för att spegla nya utvecklingar och ta in ny kunskap. Den sista delen, som handlar om hur problemet kan förebyggas, har utvecklats för att beskriva det förebyggande samverkansarbete som nu är igång inom ramen för *Umeå växer tryggt och säkert*. För det är viktigt att inte bara ha en gemensam bild av problemet, men också av den förebyggande infrastruktur som börjar falla på plats. Dels för att undvika dubbelarbete och skapa förutsättningar för samverkan, men också för att inge hopp. Läget är allvarligt, men det finns också många goda krafter i Umeå.

Den här rapporten vänder sig till de goda krafterna. Till alla de som vill förstå hur nuläget ser ut i Umeå när det gäller rekryteringen av barn och unga, för att därifrån bedöma hur de bäst kan bidra. Vi ser att de kriminella nätverken satsar, att de skalar upp, att de arbetar offensivt för att utveckla sina arbetssätt och nå fler. Då måste vi göra likadant. Vi kan inte nöja oss med det vi redan gör, utan vi måste vilja mer, och testa nytt. Den här rapporten är ett led i det konstanta förbättringsarbetet.

2. Metod

Rapporten är framtagen av Umeå kommuns brottsförebyggande samordnare, som arbetar på Strategisk utveckling. Den vilar på två huvudsakliga källor. I första hand den beskrivning av rekryteringen som finns att läsa sig till i rapporter, forskning och journalistik – och den kunskap som delas av andra kommuner. Därifrån kommer en stor del av informationen i första delen, som försöker att på ett pedagogiskt sätt beskriva problemet och vad som driver den negativa utvecklingen.

Sedan på en lokal informationsinhämtning. Grunden i den lokala lägesbilden är polisens problembeskrivning, som bygger på allt de ser ute på fältet, hör från sina källor, får till sig i förhör och upptäcker i de mobiltelefoner de tar i beslag. De kan se mycket som är dolt för andra aktörer, vilket också ger deras lägesbild tyngd.

Men polisens lägesbild måste samtidigt kompletteras med andra viktiga perspektiv, inte minst från de vuxna som arbetar nära barn och unga. Barn berättar sällan allt för vuxenvärlden, och öppnar de upp är det oftast inom ramen för förtroendefulla relationer med trygga vuxna – i skolan, på fritidsgården, i samtal med fältare eller i de trygga rum som tillhandahålls av civilsamhället. Därför bygger lägesbilden också på deras perspektiv, som inhämtats både via workshops och intervjuer, men också inom ramen för de informella samtal som sker i olika forum kopplade till det förebyggande arbetet.

Ju fler olika glasögon vi använder för att se på problemet rekryteringen av barn och unga, desto större chans att vi också förstår och kan fånga dess komplexitet. Det här är ingen enkel nöt att knäcka. Ska man summera hela kunskapsläget kring rekryteringen av barn och unga i tre ord så är det, som kommunpolis Mats Bäckström brukar säga: "det är komplext". Därför behöver vi lägga att gemensamt pussel, med utgång från våra olika perspektiv.

De personer som citeras i rapporten är i regel avidentifierade, för att perspektiv inte ska kopplas till specifika personer utan snarare till funktioner, och för att fokus ska vara på själva budskapet.

3. Vad handlar problemet om? Beskrivning av rekryterings logik, modus och utveckling

Problembilden kring rekryteringen av barn och unga in i organiserad brottslighet har klarnat sedan 2023, både lokalt och nationellt. Vi vet mer, och vi ser mer.

Nationellt ökar antalet minderåriga i polisens cylindermodell, ett analysverktyg för att kartlägga personer med koppling till kriminella nätverk.² Konsekvenserna av att barn dras in blir också allt tydligare – exempelvis det rekordstora antalet minderåriga som sitter häktade anklagade för grova brott³, eller den enorma ökningen av samtal till BRIS som handlar om gängkriminalitet.⁴ Än så länge är det inget som tyder på att antalet barn och unga som dras in i kriminella nätverk är på väg att minska.

Hur har det blivit såhär? Vad är det som driver den här utvecklingen? Vad är det som gör att kriminella nätverk väljer att använda sig av barn som arbetskraft?

Kopplingen till organiserad brottslighet

För att förstå rekryteringen av barn och unga måste man sätta den utvecklingen i ett bredare sammanhang. Den drivande orsaken bakom rekryteringen är strukturförändringar inom den organiserade brottsligheten i Sverige.

Sverige har länge haft självbilden av att vara ett undantagsland, fritt från organiserad brottslighet. Men den föreställningen har fått sig en rejäl törn på senare år. Sverige sticker ut jämfört med andra europeiska länder när det gäller dödligt skjutvapensvåld.⁵

² Polismyndigheten, [Cylindermodellen – information \(2024\)](#).

³ Nina Sjöman, ["Rekordmånga häktade barn – stor utmaning för Kriminalvården" \(Sveriges Radio, 2024\)](#).

⁴ BRIS, [Barnrapporten 2025 \(2025\)](#), s. 25.

⁵ Brå, [Dödligt våld i Sverige sedan 1990: omfattning, utveckling och karaktär](#) (rapport 2024:6), s. 9.

Vad menas med...?

Kriminella nätverk: ett mer eller mindre organiserat nätverk av aktörer som samarbetar för att begå kriminella handlingar. Kriminella nätverk består ibland men inte alltid av kriminella gäng, det vill säga av en mer beständig grupp individer med gemensamma identitetsmarkörer, symboler för medlemskap, specifik kommunikation och en tydlig territoriell förankring.⁶

Organiserad brottslighet: på basis av FNs konvention 55/25 2000 och Europeiska unionen definition har Sverige valt att definiera organiserad brottslighet som "gärningar begångna inom en strukturerad sammanslutning av ett par personer eller fler, vilka handlar i samförstånd i syfte att begå ett eller flera brott som kan föranleda fyra års fängelse eller mer för att direkt eller indirekt uppnå ekonomisk eller annan materiell vinning." Tio kriterier måste uppfyllas av sammanslutningen för att den ska betraktas som organiserad brottslighet:

1. samarbete mellan fler än två personer
2. egna tilldelade uppgifter åt var och en
3. lång eller obegränsad utsträckning i tiden
4. någon form av disciplin och kontroll
5. misstanke om allvarliga kriminella handlingar
6. verksamhet på internationell nivå
7. användande av våld eller andra metoder för hot
8. användande av kommersiella eller affärsmässiga strukturer
9. deltagande i penningtvätt
10. otillbörlig påverkan på politik, medier, offentlig förvaltning, rättsliga myndigheter eller ekonomin
11. strävan efter vinning och/eller makt

(Se Ds 2008:6)

Barn och unga: rapporten har fokus på minderåriga som involveras i brottslig verksamhet; med "barn" menas minderåriga 0–15, med "unga" minderåriga 15–18.

De sprängningar och skjutningar som sker här har dragit omvärldens ögon, och negativt påverkat bilden av Sverige som ett tryggt och säkert land.⁷

Det som driver den här ökningen av det grova våldet är den organiserade brottslighetens behov och strategier. Det är lätt att se på nyheterna och uppgivet dra slutsatsen att brottsligheten i samhället ökar lavinartat, något som medieuppmärksamheten också bidrar till. Men det är egentligen inte problemet. Långsiktiga analyser av antalet anmälda brott inom olika kategorier pekar snarare på en sakta nedåtgående trend, särskilt relaterat till befolkningsmängden i Sverige. Inte heller ser vi någon allmän ökning av ungdomsbrottsligheten, även där är trenden minskande.⁸ Det som däremot händer är att vi har en liten grupp unga i samhället som begår mycket grövre brott än tidigare – en "färre men värre" problematik.⁹ Och de begår inte brotten på eget bevåg, utan på uppdrag av kriminella nätverk. Det som driver såväl skjutvapenvåldet som rekryteringen av barn och unga är de kriminella gängens expansion och konflikter.

⁶ För en mer utförlig diskussion och problematisering av begreppen, se Jerzy Sarnecki, *Kriminella nätverk – förr och nu* (Vetenskapsrådet, 2025), s. 9–14.

⁷ En effekt som nämns i regeringens strategi *Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet* (Regeringens skrivelse 2023/24:67), s. 3.

⁸ Robert Svensson, *Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt* (Vetenskapsrådet, 2024), s. 16.

Vad man lätt glömmer i den uppmärksamhet som grova våldsbrott eller stora beslag av narkotika får är att det största problemet inte alltid är det som syns. Vi märker när ett bostadshus förstörs av en sprängladdning eller när en narkotikapåverkad fjortonåring begår ett mord, inte minst för att det skrivs om i media. Men enligt en beräkning står inkomster från narkotikahandeln bara för ungefär en femtedel av den organiserad brottslighetens inkomster.¹⁰ Nätverken är multikriminella, och resten av deras inkomster kommer från bedrägerier, välfärdsbrott, arbetslivskriminalitet, avfallsbrott, osv. Sådant som inte alltid syns men som i det tysta dränerar de offentliga resurserna och minerar tilliten till myndigheter. I slutändan utgör de här tysta brotten ett existentiellt hot mot vårt demokratiska system, något regeringens strategi mot organiserad brottslighet, *Handlingskraft och motståndskraft* också framhäver.¹¹ Narkotikahandeln är den som driver rekryteringen av barn och unga, men det är viktigt att komma ihåg att den utvecklingen hänger ihop med många andra, och att de nätverken som ligger bakom är aktiva inom många olika arenor.

Varför har den organiserade brottsligheten fått ett sådant fäste i Sverige under det senaste decenniet? Frågan är viktig men komplex (och överskrider med råge den här rapportens ambitioner). Den måste relateras till stora samhälleliga förändringar som migrationsströmmar, ökad ojämlikhet och segregation i det svenska samhället, utmaningar kopplade till integration, utvecklingar inom vapen- och narkotika-smuggling samt en internationalisering av den organiserade brottsligheten som möjliggjorts genom förbättrade kommunikationsmöjligheter (nätverk kan exempelvis styras från Turkiet).¹²

En utveckling som blivit tydligare de senaste åren och som är viktig att beakta är att geografi inte längre är en skyddsfaktor när det gäller påverkan från organiserad brottslighet. Även om många kriminella nätverk växt fram ur förortsmiljöer har de på senare år expanderat och tagit över nya marknader, inte bara i större städer utan även i mellanstora städer och på landsbygden. En utveckling som möjliggjorts av släkt- och vänskapsnätverk, men också av sociala medier och av den lätta tillgången till krypterade kommunikationsmedel. Det innebär att konflikter och narkotikaaffärer i Umeå, Lycksele eller Skellefteå kan styras på distans från Stockholm, Spanien eller Turkiet, och att det som sker i storstädsförorter inom några sekunder också sker i Umeå, på sociala medier, i våra barns telefoner. Allting är ihopkopplat.

⁹ Fredrik Sivertsson, "Färre men värre? En kohortanalys av lagförd våldsbrottslighet bland unga män födda 1985–1999", kapitel i antologin *Det svenska tillståndet – en antologi om brottsutvecklingen i Sverige* (Studentlitteratur, 2022), s. 97–123.

¹⁰ Regeringen, [Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet](#) (Regeringens skrivelse 2023/24:67), s. 24.

¹¹ Ibid, sida 3.

¹² För olika förklaringsmodeller och perspektiv på det här problemet kan man med fördel läsa beskrivningar som *Familjen* (Johanna Bäckström Lerneby, Mondial 2021), *Klanerna: den systemhotande brottsligheten* (Jan Persson och Johannes Wahlström, Mondial 2024), *Tills alla dör* (Diamant Salihu, Mondial 2023), *När ingen lyssnar* (Diamant Salihu, Mondial 2024), *Barnsoldater: så kidnappar gången vår framtid* (Evin Cetin och Jens Liljestrand, Mondial 2025) eller *Ett ord för blod* (Faysa Idle, Theodor Lundgren och Daniel Fridell, Lind 2024).

Varför rekryterar de kriminella nätverken barn?

Organiserad brottslighet har funnits i Sverige under en längre tid, och ungdomsbrottslighet är inte heller någon ny företeelse. Men det som är nytt i den situationen vi befinner oss i nu är att nätverken medvetet använder sig av yngre barn som arbetskraft, och att barnen anförtros mycket mer riskfyllda uppdrag än tidigare. Vad har drivit den utvecklingen?

Narkotikahandeln är den del av den organiserade brottsligheten som länge behövt mest fotfolk, för att hämta, hantera, lagra och sälja olika preparat. Att äldre ungdomar (15–20) utför uppdrag av den sorten är inte nytt, men däremot att man anförtrot dem till barn i mellanstadieåldern, så unga som 10. Samt att de äldre ungdomarna i sin tur anförtros mer riskfyllda uppdrag, som att hämta stora mängder narkotika från andra städer, eller att själva ansvara för en distributionskedja där de har yngre barn under sig som springpojkar. En stor skillnad är också att barn, utöver uppgifter kopplade till narkotikaförsäljning, nu utför den sortens grova våldsuppdrag som förut tillföll vuxna, som skjutningar och sprängningar. Mycket tyder också på att tjejer involveras på nya sätt och i en högre grad än tidigare.

En annan viktig skillnad jämfört med tidigare är barnens ställning i nätverken. Forskning visar att det är en ganska stor skillnad på ”klassiska” ungdomsgång och de kriminella organisationer som nu rekryterar barn och unga. I stället för horisontella, relativt flyktiga grupperingar av personer i samma ålder inlemmas nu barn och ungdomar i gäng som är mer hierarkiska och styrda av vuxna.¹³ Det finns också en större dimension av tvång. Anslutningen till nätverken sker ofta ”frivilligt” såtillvida att barnen sakta socialiseras in i nätverket, genom efter en sorts groomingprocess där de först får gåvor, uppmärksamhet och enkla, välbetalda uppdrag. Men när de väl är inne är utträdet inte längre enkelt eller frivilligt. Som BRIS barnrapport uttrycker det, ”de lockas in, men hotas kvar”.¹⁴

Vad har lett till den här förändringen i arbetssätt? För gängen finns det flera fördelar med att knyta till sig yngre barn, något som Brå belyser i en rapport om rekrytering till kriminella nätverk, som bygger på intervjuer med kriminella som själva varit en del av processen.¹⁵

Ett av de viktigaste skälen är helt enkelt ekonomisk vinning. Unga barn kan utföra en hel del uppgifter (exempelvis lagra och transportera narkotika eller vapen) för en blygsam ersättning. Det är alltså billigare än att anlita en vuxen eller en äldre ungdom som skulle begära mer i gengäld. Dessutom kan barn röra sig mer obemärkt i den urbana miljön. Att knyta till sig barn tidigt är också en form av framtidssäkring eftersom det försvårar för andra gäng att etablera sig i ett område om alla möjliga rekryter redan är inlemmade i en annan organisation. Att delegera riskfyllda uppgifter till barn är också ett sätt att skydda de vuxna i nätverket från risker, exempelvis genom att låta barn bära vapen, överlåta narkotika eller ansvara för en skjutning. Det faktum att minderåriga, och i synnerhet ej straffmyndiga ungdomar, riskerar mer lindriga straff kan också förklara utvecklingen.¹⁶

En annan mycket viktig drivkraft i den här rekryteringsprocessen är äldre ungdomars önskan att stiga i gängens hierarki. Som Brås rapport visar är rekryteringen av så kallade ”egna yngre” ett nödvändigt steg för att klättra, eftersom den äldre då kan delegera ut uppgifter, däribland försäljningen av narkotika.¹⁷ Det möjliggör en större omsättning, som ger mer pengar och ökad status. Den gradvisa aggregeringen av allt fler barn är alltså inte en toppstyrd process utan en form av nästan organisk expansion. Det innebär att det snarare är regel än undantag att barn rekryteras av äldre barn snarare än vuxna i ledarpositioner. Barn blir därmed både offer och förövare i den här processen, en insikt som är viktig att ha med sig in i det förebyggande arbetet.

¹³ Brå, [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#) (Rapport 2023:13).

¹⁴ BRIS, [Barnrapporten 2025](#) (2025), s. 45.

¹⁵ Brå, [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#) (Rapport 2023:13).

¹⁶ Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SIS), [Bob – barn och unga i organiserad brottslighet: redovisning av Polismyndighetens, Socialstyrelsens och Statens institutionsstyrelsens uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet](#) (Ju2023/00972). Myndighetsgemensam rapport.

¹⁷ Brå, [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#) (Rapport 2023:13), s. 37.

Rekryteringen av unga – och delegeringen av riskfyllda uppgifter – är alltså en utveckling som på många sätt gynnar både gängen överlag, och de individuella gängmedlemmar som knyter till sig ”egna yngre”. Men anledningen att utvecklingen tagit fart är också att rekryteringen till en viss grad präglas av ömsesidighet, i alla fall i ett första skede.

Varför lockas barnen av gängen?

Vad är det som gör att unga, i alla fall till en början, lockas av det som gängen har att erbjuda? Det är en viktig fråga att ställa sig, för som forskaren Torbjörn Forkby påpekar kan vi inte bromsa rekryteringen om vi inte förstår vad som attraherar unga till gängen, för att sen erbjuda bättre alternativ.¹⁸

Den bild som utkristalliseras från såväl forskning, rapporter som våra egna intervjuer är komplex. Unga verkar dras till gäng av många olika men samspelande skäl.

Pullfaktorer som lockar unga till gängen

En del har att göra med den glorifiering av den kriminella livsstilen som de senaste fem åren har spridits på sociala medier, där kriminella visar upp olika statusmarkörer som dyra bilar eller märkeskläder. En viktig motor i det skiftet är den så kallade gansterrappen, en musikproduktion som kretsar kring kriminalitet och kriminella värderingar, narkotikahandel, våld, men som också tar upp teman som känns relevanta för många ungdomar från förorter, som segregation, fattigdom, utanförskap, ojämlikhet och bristande framtidstro.¹⁹ Artisterna har ofta uttalade kopplingar till kriminella nätverk, och deras sånger kan ses som ett led i nätverkens marknadsföring och positionering.²⁰ Därmed har den kriminella miljön fått en attraktionskraft och en räckvidd som annars inte hade varit möjlig, eftersom många unga runtom i Sverige lyssnar till musiken och följer artisterna. Att den här kulturella produktionen bidrar till att locka barn och unga till gängen är något som bekräftas av de barn som Barnombudsmannen intervjuat:

”Låt inte dina barn lyssna på [artistnamn]. Låt inte dina barn lyssna på [artistnamn] som sjunger om att skjuta och släppa bomber och hur mycket de tjänar på att sälja droger. För att börja lyssna på sådant, du tycker att det är coolt.”

”Sociala medier, de kan söka sig dit. Nu har ju gängbrottslighet blivit en trend på sociala medier också. Alltså det har ju blivit live streaming och rapp. Man följer det som en fotbollsmatch nästan. Det är helt sjukt, folk följer det som en fotbollsmatch. Ja, den här dog, 1–0. Den här dog, 1–1.”²¹

¹⁸ Torbjörn Forkby, ”Gängens lockelse och svek”, föreläsning under Umebrå forum (9 november 2023).

¹⁹ Se Jarcléa Oliveira Martins von Zweigbergs uppsats *Gansterrap som barnkultur: en poststrukturalistisk diskursanalys av de subjektpositioner som unga människor antar inom svensk gansterrap*, (Stockholm universitet, 2021).

²⁰ Jerzy Sarnecki, *Kriminella nätverk – förr och nu* (Vetenskapsrådet, 2025), s. 35–37.

²¹ Båda citaten är tagna från Barnombudsmannens rapport *”För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre”. Återrapportering av uppdraget Brottsförebyggande arbete -hur barn kan skyddas från att utnyttjas i kriminella aktiviteter*, (2025), s. 9–10.

Den här kulturella påverkan har lett till en gradvis normalisering av kriminella värderingar och beteenden hos bredare kretsar, vilket i vissa fall kan bidra till en uppluckring av den regelefterlevnad och de moraliska övertygelser som forskning visar utgör ett skydd mot att begå kriminella handlingar.²²

Den här digitala närvaron förstärks i många fall av en tydlig territoriell närvaro i ungas närområde. Risken att rekryteras är större om man bor i ett område där gängkriminella är tongivande, lätt identifierbara och ofta syns ute i den offentliga miljön.²³ Tillsammans med öppen narkotikahandling bidrar kriminellas närvaro till en normalisering av såväl droghandel som gängtillhörighet. Det skapar också möjlighet att etablera relationer, och för de kriminella att uppvakta yngre genom att ge dem uppmärksamhet eller gåvor. Den här risken förstärks av att synlig kriminalitet också minskar vanliga medborgares benägenhet att vistas ute, vilket minskar den positiva sociala kontrollen.

Ungdomarna dras till livsstilen, till spänningen och till den känslan av gemenskap och brödraskap som den här kulturella produktionen förmedlar. Men också till pengarna. En stark pullfaktor som ofta nämns av såväl praktiker som forskare är längtan efter snabba cash. Många ser narkotikahandeln som en möjlighet att nå framgång, rikedom och därmed status, livsmål som enligt Ungdomsbarometern blir allt viktigare för ungdomar.²⁴ Som så ofta hör pull- och pushfaktorer också ihop. Har man inte kommit in på gymnasiet, och saknar jobb eller utsikter att få det, då blir också inkomsterna som kriminaliteten erbjuder ett mer lockande alternativ. Som en ungdom uttryckte det till en kommunanställd vi pratat med: "det gör inget om jag inte fixar skolan, då kan jag ju alltid beackna".

Pushfaktorer eller riskfaktorer, som gör unga mer mottagliga

Om pull- och pushfaktorerna hänger ihop, vad är det då för pushfaktorer som minskar de ungas motståndskraft och gör det mer sannolikt att de lockas av gängen? Från forskning, rapporter och intervjuer blir det tydligt att pushfaktorer är många och att de samspekar. De som oftast nämns är segregation, fattigdom, familjekonflikter, trångboddhet, utsatthet för våld, kriminella familjemedlemmar eller vänner, hedersrelaterat våld och förtryck, avsaknad av meningsfull fritid och av positiva förebilder, eget narkotikabruk, funktionsnedsättningar, minoritetstress, en känsla av utanförskap och av bristande framtidstro. Det handlar egentligen till stor del om samma riskfaktorer som länge har kopplats till en förhöjd risk för normbrytande beteende hos barn. För en detaljerad beskrivning av de riskfaktorerna, såväl hos barnen själva och i familjerna, se Socialstyrelsens sammanställning *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende*.²⁵

Tillsammans gör de här faktorerna det mer sannolikt att ett barn identifieras som en bra rekrytering, och ser det som erbjuds som ett alternativ att beakta.

Att många underliggande faktorer samspekar när barn och unga begår kriminella handlingar är ingen nyhet. Inom kriminologi finns mycket forskning om risk- och skyddsfaktorer, och olika sammanställningar av risk- och skyddsfaktorer används rutinmässigt av socialtjänsten när de bedömer behov av insatser hos barn och unga.²⁶

²² Se Jörgen Larsson, [Att förebygga rekrytering till kriminella nätverk och att utarbeta stöd till avhoppare](#) (FOU Nordväst, 2023), s. 21.

Marie Torstensson Levander, "Betydelsen av moral, självkontroll och exponering för brottslighet bland unga kvinnor och män", kapitel i *Att odla kriminologi: perspektiv på brott och utsatthet: festskrift till Eva Tiby*, ed. Anita Heber, Lena Roxell, (Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen, 2019), s. 157–172.

²³ Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS), Bob – barn och unga i organiserad brottslighet: redovisning av Polismyndighetens, Socialstyrelsens och Statens institutionsstyrelses uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet (Ju2023/00972) (Myndighetsgemensam rapport, 2023), s.8.

²⁴ Ungdomsbarometern, [Generationsrapport](#) 2025.

²⁵ Socialstyrelsen, *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende: kunskapsstöd för socialtjänsten* (2019).

²⁶ Se exempelvis *Barn och unga som begår brott eller riskerar att begå brott. Kunskapsstöd för socialtjänsten om att identifiera, utreda och bedöma behov*. (Stockholm: Socialstyrelsen, 2019).

Det finns många olika sammanställningar av risk- och skyddsfaktorer, som är mer eller mindre utförliga. Vill man kunna kraftsamla i det förebyggande arbetet kan det vara användbart, om inte annat i pedagogiskt syfte, att särskilt lyfta fram ett antal riskfaktorer som är relevanta att ha i åtanke, särskilt i det tidigt förebyggande arbetet. I vårt arbete har vi valt att särskilt lyfta fram följande, med full medvetenhet att det är en förenkling av en mer komplex verklighet²⁷:

- **Ekonomisk utsatthet** Barn rekryteras från många olika miljöer. I takt med att rekryteringen blivit mer digital vittnar poliser om att även barn från välbeställda medelklassfamiljer dras in. Men det är ändå tydligt att barn som växer upp i ekonomisk utsatthet också är överrepresenterade bland de som rekryteras av gängen. Bland de som intervjuades för Brås rapport växte 2 av 3 upp i familjer där deras basala behov i form av mat och kläder inte kunde tillgodoses.²⁸ Barnombudsmannens rapport citerar också barn som berättar om hunger som en drivande faktor: "Mamma utan jobb och vi bodde i källare och fick inte gå ut, maten räckte inte till. Jag kände ansvar för mina yngre syskon, bland annat se till att de fick mat".²⁹ I sådana utsatta situationer blir det gängen har att erbjuda i form av snabba pengar extra attraktivt.
- **Utsatthet för våld** Det är tydligt att våldsutsatthet i barndomen, antingen genom att man själv blivit utsatt för våld eller att man upplevt våld i familjen, är en stor riskfaktor. Det ökar sannolikheten att man själv blir våldsutövare, men också att man söker sig till sammanhang och relationer där man återigen blir utsatt. I de intervjuer med häktade barn som Barnombudsmannen gjort blev den kopplingen så tydlig att den står i fokus för en egen rapport.³⁰
- **Skolmisslyckande** För barn som inte lyckas nå kunskapskraven i skolan, eller som har en hög skolfrånvaro, för barn som gått ut grundskolan utan behörighet till gymnasiet eller som inte klarar gymnasiet kan den möjlighet till inkomst och "karriär" som gängkriminalitet erbjuder faktiskt förefalla som det bästa alternativet. I ett samhälle där möjligheterna till försörjning är få för de som inte har en gymnasieutbildning (och möjligheterna till en hög inkomst ännu färre) blir andra alternativ extra attraktiva för de som saknar framtidstro och upplever sig inte ha något att förlora. Det gör skolmisslyckande till en stor riskfaktor.³¹
- **Funktionsnedsättningar och psykisk ohälsa** Mycket tyder på att barn och unga med funktionsnedsättningar är en särskild riskgrupp när det gäller rekrytering till kriminella nätverk. Kriminella nätverk verkar rutinmässigt rikta in sig in på personer med intellektuella funktionsnedsättningar eftersom de är lättare att manipulera och att utnyttja, exempelvis för att gömma narkotika.³² Men även andra psykiatriska tillstånd utgör en risk. ADHD, uppförandestörning eller trotssyndrom ökar risken för våldsbenägenhet och normbrytande beteende hos barn.³³ Statistik från IVO visar också att barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är överrepresenterade exempelvis i Sis-hem.³⁴

²⁷ En avgränsning innebär givetvis en begränsning och en förenkling. Till exempel har vi valt, efter en hel del tvekan, att inte synliggöra "Användning av narkotika eller alkohol" som en riskfaktor här, eftersom mycket pekar på att normbrytande beteende och andra problem föregår och ger upphov till användning av narkotika och alkohol. Riktningen på sambandet är dock inte helt klarlagt, se exempelvis diskussionen i Socialstyrelsens underlag Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende: kunskapsstöd för socialtjänsten (2019), s.37. Det kvarstår att tidigt förebyggande arbete mot narkotika- och alkoholanvändning av stor vikt, och vill man få unga som redan är indragna i kriminalitet att bryta med den livsstilen är det mycket angeläget att även ta in narkotikabruk som en viktig del av de problem de behöver stöd och hjälp med.

²⁸ Brå, *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 41.

²⁹ Barnombudsmannen, "För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre". Återrapportering av uppdraget Brotsförebyggande arbete - hur barn kan skyddas från att utnyttjas i kriminella aktiviteter. (2025), s. 18.

³⁰ Barnombudsmannen, "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem." Återrapportering av regeringsuppdraget om barn och ungas uppväxt- och levnadsförhållanden och risk för att involveras och utnyttjas i kriminalitet. (2025).

³¹ Omvänt så är också skolan en av de viktigaste brotsförebyggande arenorna, och har betraktats som det över tid. För en översikt, se Paula Wahlgren, *De laglydiga: om skolans brotsförebyggande fostran*, (Stockholm: Kriminologiska institutionens avhandlingsserie, 2014).

³² Myndigheten för delaktighet, *Särskild sårbarhet, särskilt ansvar* (2025), s. 57.

³³ Myndigheten för delaktighet, *Brotsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning En kunskapssammanställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning* (2025), s. 38.

³⁴ IVO (Inspektionen för vård och omsorg) *Tillsyn av Sis särskilda ungdomshem 2021–2022. Redovisning av regeringsuppdraget S2021/03345* (2023).

Även Brås rapport lyfter den här kopplingen.³⁵ Det kan förklaras med att barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar eller andra tillstånd ofta stöter på hinder i olika miljöer, som skolan eller föreningslivet, som inte fullt ut är anpassade till deras behov. Det leder till misslyckande, konflikter och stress som i sin tur ökar risken för att barn utvecklar normbrytande beteende eller söker sig till destruktiva miljöer.³⁶ Paradoxalt är det också så att det som utgör en utmaning i skolan kan uppfattas som en tillgång i den kriminella miljön - exempelvis impulsivitet, bristande känsloreglering och att man attraheras till spänning. Psykisk ohälsa kan också vara en försvårande faktor i fall där unga som inte mår bra självmedicinerar med narkotika, vilket ibland innebär att de börjar sälja själva för att finansiera sitt missbruk, och därmed dras in i gängkriminalitet.

- **Sårbara familjeförhållanden** Att ungas familjeförhållanden kan vara en stor riskfaktor eller skyddsfaktor när det gäller kriminalitet är välkänt från tidigare forskning.³⁷ Det är även sant här: de omständigheter som barn och unga växer upp i påverkar sannolikheten att de rekryteras in i gäng. Bidragande faktorer kan vara fattigdom, omsorgssvikt, bristande föräldraförmåga, missbruksproblematik i familjen, trångboddhet, olika skäl som gör att unga har en svag anknytning till föräldrar och ofta vistas ute i det offentliga rummet. Men familjeförhållanden kan också påverka såtillvida att barn och unga växer upp i familjer med kriminella värderingar och där flera familjemedlemmar själva är kriminella. Just sådana kopplingar ökar markant risken för rekrytering, inte minst eftersom det ses som en positiv egenskap och en sorts "garanti" för gängen, en egenskap som underlättar och påskyndar assimileringen.³⁸ Det förstärks ytterligare när barn växer upp i hederstunga familjer som ingår i klanstrukturer med en hög andel brottsaktiva individer.
- **Utanförskap** Att unga dras till gäng handlar inte bara om pengar, utan även om en vilja att få tillhöra, att ingå i en gemenskap, att "bli Någon" som Torbjörn Forkby beskriver det.³⁹ Det är också ett identitetsprojekt, som särskilt lockar de unga som inte känner att de hittar sin plats, de som upplever ett mellanförskap, en minoritetsstress, och som känner att de inte blir accepterade som fullvärdiga medborgare av majoritetssamhället.⁴⁰ Det innebär att de i stället bygger upp andra identiteter, ofta motståndsidentiteter, något som framstår tydligt i den så kallade "ortenrörelsen" men även i musikgenrer som gangsterrap.⁴¹ Den glorifiering av kriminalitet som sker i musiken och i sociala medier måste förstås i det här sammanhanget, som ett sätt att bygga en motdiskurs och en alternativ form av gemenskap. Den här dimensionen, som handlar om makt, utanförskap och symbolisk marginalisering är viktig att inte glömma bort, eftersom den leder till ett "vi-och-dom" och en brist av tillit till myndigheter som kraftigt försvårar många förebyggande arbeten.

³⁵ Brå, *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 34.

³⁶ Det är ett av huvudbudskapen i MDFs rapport, *Brottsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning En kunskapsställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning* (2025).

³⁷ Socialstyrelsen, *Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende: kunskapsstöd för socialtjänsten* (2019).

³⁸ Brå, *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 31.

³⁹ Torbjörn Forkby, "Kampen för att bli Någon" (föreläsning från december 2020), inspelning tillgänglig på [Kunskapsguidens webbplats](#).

⁴⁰ Barnombudsmannen, *Om barn och ungas utsatthet för rasism* (2021).

⁴¹ Se Ove Sernhede, René León Rosales och Johan Söderman, *När betongen rättar sin rygg: ortenrörelsen och folkbildningens renässans* (Daidalos 2019).

- **Avsaknad av positiva sammanhang och förebilder** Alla unga behöver gemenskap, och de behöver förebilder. Finns inga positiva sådana att tillgå är risken stor att barn och unga fyller det behovet på andra sätt. Därför är avsaknaden av meningsfull fritid i form av föreningsaktiviteter i prosociala arenor en riskfaktor.⁴² När de identifierar unga att rekrytera väljer gängmedlemmar i första hand de unga som "alltid är på gården", som ofta tillbringar sin fritid i det offentliga rummet, utan vuxen översyn: "Jag tror allt handlar om hur mycket dom syns ute. Om en äldre ser den här lilla ungen som inte kunde följa med till kollo, som spelar fotboll ute på gården dag in och dag ut, så klart att man går fram och approachar den".⁴³ Eftersom sådana barn ofta saknar positiva förebilder och tillitsfulla relationer till andra vuxna är de lätt att uppvakta eller "grooma" genom att gängmedlemmar ger dem gåvor eller visar dem uppmärksamhet. Omvänt blir unga mindre sårbara för den sortens rekrytering om deras behov av meningsfull fritid är tillgodosedd på mer positiva sätt och om de har tillgång till trygga vuxna och bra förebilder.

Det är sällan så att en enda orsak är drivande när barn börjar utföra uppdrag för de kriminella nätverken. Det handlar inte bara om fattigdom, om utanförskap eller om skolmisslyckande eftersom många unga befinner sig i de situationerna utan att ansluta sig till kriminella nätverk. Men de här olika problemen samspelar, förstärker varandra, och ju fler riskfaktorer som finns hos ett barn, desto större är sannolikheten att barnet uppmärksammas av gängen och väljer att kliva på.

⁴² Robert Svensson, [Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt](#) (Vetenskapsrådet, 2024), s. 35. Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt - Vetenskapsrådet.

⁴³ Brå, [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde](#) (Rapport 2023:13), s. 26.

Hur äger rekryteringen rum? Modus och arenor.

Hur äger själva rekryteringen rum? Det finns två huvudsakliga sätt på vilka barn dras in i de kriminella nätverken, den fysiska och den digitala rekryteringen.

Den fysiska rekryteringen

Som Brås rapport beskriver i detalj så sker den fysiska rekryteringen främst via sociala relationer, därav att man ofta pratar om det som en insocialisering snarare än en formell rekryteringsprocess.⁴⁴ De ungdomar som rekryteras vänder sig i första hand till barn i deras inre eller yttre bekantskapskretsar som också uppvisar rätt sorts egenskaper – intresse för snabba pengar, en längtan efter spänning och att få vara med i en gemenskap, en misstro mot myndigheter och mot vuxenvärlden i allmänhet, låg kontroll från föräldrar eller andra vuxna, bristande förståelse för de risker som de utsätter sig för. Typiska arenor för den här sortens rekrytering är i skolan, på torg eller offentliga mötesplatser, vid idrottsplatser, på gårdar eller mötesplatser i bostadsområden. Barnen får gåvor, uppmärksamhet, och efter ett tag erbjudandet att uträtta enkla, välbetalda uppdrag, som att flytta en väska eller agera utkik.

Även om det initialt finns en grad av frivillighet i barnens involvering så ökar snabbt dimensionen av tvång. När de väl är inne så "ägs" barnen av nätverken, och utträde är sällan tillåtet.⁴⁵ För att hålla dem kvar är det inte sällsynt att barn sätts i skuld, exempelvis genom att uppdragsgivarna medvetet stjälar pengar eller narkotika från en väska som barnet haft ansvar över, eller påstår att det saknas pengar, fast det inte gör det. Därmed tvingas de fortsätta arbeta för nätverket, ofta med betydligt mer riskfyllda uppdrag. Ofta hotas barnen eller deras familj:

"Jag är rädd för dom har tvingat mig att göra saker och om jag inte gör det så gör dom saker mot mig. Jag har sagt nej och de gick inte bra. En gång sa jag nej, en gång svarade jag inte alls när dom skrev. Sen fick dom tag på mig och tvinga mig lägga mig i bakluckan på en bil och körde ut mig till skogen och gjorde saker för att ja inte vill skjuta nån."⁴⁶

Det sker även inträden som inte på något sätt kan betraktas som frivilliga, utan där barnen tvingas in genom att de "ärvit" en familjemedlems skuld, eller genom hot riktade mot dem själva och deras familj.

Den digitala rekryteringen

Parallellt med den fysiska rekryteringen, som ofta är plats- och relationsbaserad, sker även en annan form av rekrytering som tagit fart de senaste två åren, och det är den digitala rekryteringen. Den går ut på att gängens rekryterare, som ofta arbetar heltid med den uppgiften, tar kontakt med barn och unga i sociala medier (Tiktok, Snapchat), i chattar (exempelvis Discord) eller i olika spel (som Roblox, Fortnite, Star Stable). Det kan vara på grund av något så enkelt som att barnet gillat en låt eller en bild med koppling till gängkriminalitet på sociala medier. När kontakten är etablerad och om de bedömer att barnet är intresserat så bjuds de in i en krypterad chatt (som Telegram eller Signal) där samtalet blir mer explicit och där de erbjuds olika former av betalda uppdrag.⁴⁷ Ofta handlar det om våldsbrott.

Klivare behövs NU NU NU 🏴‍☠️

Malmö 📍

ALLT FINNS REDO Boende, resa allt klart bara köra 🚗👤

\$ 800.000 💰

Just nu har vi:

DANMARK 500K

SKJUTA MOT SKALLE 500K

KASTA GRANAT 200K

SVERIGE JAPPNING 100K

SVERIGE KASTA BOMB 50K

Mycket cash finns och tjäna 💰🔫

⁴⁴ Brå, *Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde* (Rapport 2023:13), s. 23-36.

⁴⁵ BRIS, *Barnrapporten 2025* (2025), s. 51.

⁴⁶ Citat från BRIS rapport, se ovan, s. 61.

⁴⁷ Se följande för en grundläggande beskrivning: Polisen, "Så kan den digitala rekryteringen av barn och unga till kriminalitet gå till", text på [polisens webbplats](#).

Behovet av bättre kunskapsunderlag om den digitala rekryteringen är stort, varför Brå också har fått ett regeringsuppdrag att kartlägga problemet och föreslå åtgärder: Regeringen, *Uppdrag till Brottsförebyggande rådet om hur kriminella nätverk rekryter barn och unga i digitala miljöer* (Diarienummer: Ju2025/00155).

Om ett barn antar uppdraget så ordnas resa, kost och logi, och de får tillgång till de vapen som behövs. Uppdragsgivaren gömmer sig bakom ett alias, vilket innebär att det ofta är svårt att knyta anstiftaren till brottet. Alla risker faller på barnet, vilket förklarar varför man använder sig av tonåringar till den här sortens uppdrag, fastän risken för att brottet misslyckas på grund av oerfarenhet är större än om man använder sig av en erfaren kriminell aktör.

Rekryteringen i sin digitala variant är en utmaning att förebygga eftersom den inte längre förutsätter någon tidigare kontakt mellan barn och uppdragsgivare. Geografi spelar inte längre roll. Det innebär att ett barn från Västerbottens inland kan tacka ja till ett morduppdrag i Danmark eller Stockholm – något som också har skett.⁴⁸ Även om barn med riskfaktorer har en större sannolikhet att tacka ja till uppdrag så ser polisen att fler barn från relativt skyddade, välbeställda miljöer utan någon befintlig kontakt med kriminella personer också dragits in.⁴⁹

Den digitala och den fysiska rekryteringen skiljer sig åt såtillvida att den fysiska främst sker via befintliga kontakter medan digitala rekryterare i större utsträckning agerar uppsökande mot för dem helt okända barn, och är snabbare med att förmedla välbetalda men också riskfyllda uppdrag. Men i praktiken finns det ett samspel mellan sociala nätverk IRL och digitala kontakter. Unga som befinner sig på samma fysiska plats kan sedan snabbt ta kontakt med varandra via Snapchat: initiala fysiska kontakter spiller över i den digitala miljön.

Hur tjejer rekryteras

När det gäller modus ser man vissa skillnader mellan hur killar och tjejer rekryteras. Att många tjejer dras in i gängmiljöer är något som fått alltmer uppmärksamhet de senaste åren, både från forskare, poliser och andra yrkesverksamma.⁵⁰ Men tjejerna har länge gått under radarn på grund av kulturella föreställningar om manligt och kvinnligt, som innebär att myndigheter sällan uppmärksammat deras involvering – och deras specifika utsatthet.

Mycket tyder på att tjejer oftare än killar dras in genom kärleksrelationer med kriminella aktörer.⁵¹ Det kan givetvis handla om reella kärleksrelationer, men ofta motiveras ett sådant närmande av en utstuderad strategi. Nätverken har ett stort behov av ”gröna gummor”, ostraffade tjejer som inte är kända av polisen, för att lagra eller flytta narkotika och vapen.

Men det finns också indikationer på att vissa tjejer har en mer aktiv involvering, genom att arbeta som möjliggörare och koordinators, även vid planering av grova våldsbrott.⁵² Tjejer kan alltså spela en viktig roll i nätverkens arbete, men får sällan samma status som manliga aktörer eftersom nätverken också präglas av en stark machokultur där män överordnas kvinnor.

De riskerar också andra former av utnyttjande och utsatthet än killar. Dels ingår de ofta i kärleksrelationer där de utsätts för hot och våld, och som kan vara otroligt svåra att lämna eftersom det handlar om män med stort våldskapital.⁵³ Dels riskerar de att utsättas för systematisk sexuell exploatering. Det finns ett flertal exempel på gängkriminella som ”säljer” unga tjejer för sexuella handlingar, som ett sätt att betala tillbaka skulder.⁵⁴ När man nu mer systematiskt försöker att uppmärksamma tjejernas roll i nätverken är det viktigt att inte förringa deras kapacitet till egna val och agens, men att alltid beakta att de också är utsatta på helt andra sätt än jämnåriga killar.

⁴⁸ Se exempelvis följande fördjupade reportage: Nils Jonsson, [”Här skjuter 14-åringen från länet vilt omkring sig inne på krogen”, Västerbottens-Kuriren](#) (1 februari 2025).

⁴⁹ Se exempelvis Lovisa Waldeck, [”Områdespolisen: Fler välbärgade barn dras in i gängvåldet”, SVT Nyheter](#) (14 mars 2024).

⁵⁰ För en bra översikt om tjejers involvering i kriminella nätverk, se KSN, [Osynliga och utsatta: tjejer i och exploaterade av gängkriminalitet](#) (2025).

⁵¹ Se rapporten ovan, s. 14–15, samt Barnombudsmannen, [”För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre”. Åtterraportering av uppdraget Brottsförebyggande arbete -hur barn kan skyddas från att utnyttjas i kriminella aktiviteter.](#) (2025), s. 10–14.

⁵² Polismyndigheten, NOA, [Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer.](#) (rapport 2022).

⁵³ Något Kvinno- och tjejjouren påminner om i förstudien Under radarn: [en förstudie om våldsutsatta kvinnor och tjejers dubbla utsatthet i gängkriminella miljöer. Möjligheter och utmaningar att få stöd av ett samhälle som fokuserar på avhoppande våldsutövande män.](#) (rapport 2025).

⁵⁴ Jämställdhetsmyndigheten, Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel – slutredovisning av uppdrag i enlighet med regleringsbrev för budgetåret 2023 (A2022/01653, A2022/01607(delvis)) (rapport 2023), s. 36.

4. Hur ser läget ut i Umeå kommun?

De beskrivningar som finns av hur rekryteringen till gängkriminalitet går till baseras sig främst på lägesbilder från Sveriges storstadsregioner, och i synnerhet på det som sker i förortsmiljöer som de som återfinns på polisens lista av utsatta områden. Där har utvecklingen ofta gått längre, och antalet barn med koppling till kriminella miljöer växt i snabbare takt.

Det sagt har sammanflätningen mellan det nationella och det lokala blivit mer påtaglig de senaste två åren, i takt med att den digitala rekryteringen ökat. Narkotikahandeln i Umeå styrs till stor del på distans av nationella aktörer, främst med koppling till Dalen-nätverket. Det innebär att nationella och internationella leveranskedjor och konflikter genast spiller över i det lokala.

Sen gör sociala medier och digitala kommunikationer att det som sker på annat håll genast får genomslag lokalt. Barn och unga i Umeå följer kända artister med koppling till gängmiljöer och ingår därmed i gängens inflytandesfär. De sitter på första parkett för att bevittna våldet i konflikterna mellan olika grupperingar, eftersom filmklipp från avrättningar och förnedringsscener sprids blixtnabbt i sociala medier. Det finns också en komplex sammanflätning av fysiska och digitala kontaktnätverk mellan unga i Umeå och på andra håll. Exempelvis nämnde en respondent att en grupp ungdomar från Umeå som rest ner till Stockholm snabbt dök upp på bilder från Rinkeby där de stod med förtäckta ansikten och spelade låtar från den kände rapparen Yasin.

Umeå är inte längre skyddat av sin geografi. Vår brottslighet är inte bara lokal, utan nationell och internationell – eller ”glokal” som polisen kallar det i en informationsfilm som släppts av NOA för att försöka förklara den senaste tidens förändringar i de kriminella miljöernas arbetssätt.⁵⁵

Men, om man nu ändå antar ett mer lokalt perspektiv, hur ser läget ut i Umeå när det gäller rekrytering av barn och unga?

Läget 2023: förändrade arbetssätt hos Umeås kriminella

Innan vi ger oss in på den specifika problembilden kopplad till rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk är det viktigt att ändå poängtera att Umeå inte befinner sig i något undergångsläge. När man jämför med andra städer i samma storlek har Umeå låg kriminalitet i de flesta områden, och höga värden när det gäller tillit och trygghet.⁵⁶ Umeå har också över tid haft en god samverkan mellan polis och kommun samt ett väl utbyggt brottsförebyggande arbete.

Men det som hände 2023, och som föranledde den uppväxling av det förebyggande arbetet mot rekrytering som nu är igång, var att polisen började uppmärksamma ett antal oroväckande tendenser kopplade till förändrade arbetssätt hos Umeås kriminella, som de under november 2023 presenterade för Umebrå, Umeås drog- och brottsförebyggande råd.

⁵⁵ Filmen, som är en bra förklaring av hur den lokala brottsligheten är sammanflätad med nationella och internationella nätverk, finns att se på Umeå kommuns hållbarhetswebb: [Den organiserade brottsligheten - Umeå kommun](#)

⁵⁶ För mer information om den övergripande bilden när det gäller Umeås brottslighet, se Umeå kommuns rapport [Brottsligheten i Umeå – lägesbild 2023](#) (2024).

Tidigare: en mindre hierarkisk och våldsam marknad

Tidigare kontrollerades narkotikamarknaden i Umeå av lokala aktörer, som var Umeåfödda och välkända av polisen. Personer i ledarskiktet ansvarade själva för upphämtning av narkotika och vapen, och utövade vid behov våldet när konflikter uppstod. Under sig hade ledarna unga vuxna (15–20 år) som ansvarade för distributionen av narkotika. Det fanns en hierarki, men nätverkstillhörigheten var inte avgörande. Det stod aktörerna fritt att sälja eller köpa narkotika av personer i andra grupperingar, bara de skötte leverans och betalning. Våldsnivån var relativt låg.

Nya aktörer som styr på distans

Det som polisen uppmärksammade 2023 var att den lokala marknaden öppnats upp, och att det fanns ledare som inte var födda och uppvuxna i Umeå, och kända av polisen sen tidigare. De såg att såväl narkotikahandel som konflikter nu styrdes på distans från andra städer eller andra länder. Lokala aktörer fanns kvar, men de samarbetade i högre utsträckning med nationella nätverk.

Förstärka hierarkier, ökat våld

Samtidigt såg de också att arbetssätten började förändras. Hierarkin i de lokala grupperingarna hade förstärkts. Det var inte längre accepterat att köpa och sälja mellan nätverk, och som skjutningen Öst på stan i april 2023 eller mordet på Mariehem i oktober 2023 vittnade om hade våldsnivån i konflikterna eskalerat, i linje med utvecklingen i andra svenska städer. Kommunikationen som nu skedde mellan kriminella var svår att följa för polisen, eftersom den inte var öppen men skedde i huvudsak via krypterade chattar. De märkte också av en mer utbredd tystnadskultur, inte minst bland ungdomar, som gjorde det svårare att få fram information i förhör.

Ökad involvering av barn och unga

De här förändrade arbetssätten oroade polisen, eftersom de såg att de innebar att fler barn och unga än tidigare involverades, och att de anförtroddes nya uppgifter. I likhet med andra städer såg polisen en förskjutning neråt av riskfyllda uppdrag. Nu var det inte längre de vuxna i ledarskiktet som hämtade narkotika eller vapen, utan 16–20-åringar. De i sin tur knöt åt sig yngre barn, så långt ner som på mellanstadiet. När de beslagtogs telefoner uppmärksammade polisen allt fler unga som var involverade men som inte tidigare funnits på deras radar. De hittade även oroväckande bilder och filmer på unga som misshandlade varandra på grund av narkotikarelaterade konflikter, eller som hanterade narkotika eller kontanter. På en film såg man en 13-åring i Umeå som visade upp tiotusentals kronor i kontanter.

Perspektiv från andra aktörer

Att den här sortens beteenden började bli mer synliga 2023 bekräftades också av respondenter utanför polisen. Så gott som alla vi talade med då höll med om bilden som polisen gav:

”Det har gått från att ha varit lösa constellationer med personer som begår handel med droger och i viss mån våldsbrott, till att vara organiserat (...) Det finns klaner, det finns personer med mycket kapital, monetärt, som kan styra och köpa in. Det finns på ett annat sätt nu, det är mer uppstyrt. Det är lätt att gå med i ett gäng. (...) Nu ser man personer som rör sig runt skolan, de har två telefoner, de tänker till. Så hör man att de hamnat i skuld, de jobbar ännu mera, de är superstressade. Nu pratar jag om 2–3 personer som varit ledande, men de får en svans runt omkring sig. De andra blir hjälpredor.”

Anställd på Dragonskolan

”Nu är marknaden inte begränsad till en stad. Man har kontakter, man lär känna varandra på fängelserna. Sen kommer de hit och trycker hela branschen. De som kommer tillbaka är djupt kriminella, de hör till Foxtrot, Dalen. Men man blir proxy, man är inte högt i rang. Det här gör att vi tittar lite närmare på våra unga som är i riskzon, vi drar lite mer i dem.”

Föreningsföreträdare

En skolsköterska vittnade om unga som kom in med skador, men som inte vågade berätta vad som hänt "för då blir jag dödad". En skolkurator berättade om en negativ utveckling de sista 4–5 åren, där fler yngre elever involverades i drogförsäljning, eller utträttade ärenden åt kriminella, där äldre elever som gått ut återvände till skolan och startade bråk. Bostaden berättade om en ung medarbetare som fått erbjudandet av några okända ungdomar att han "skulle tjäna mycket mer" genom att jobba med dem. En oroad medborgare mailade efter att hennes systerson varit på Sagagallerian och där fått erbjudandet av för honom helt okända ungdomar att "tjäna två lax".

Även de unga vi pratade med 2023 bekräftade bilden. Flera framhöll att det definitivt inte var svårt att hitta droger i Umeå om man ville, och att det var mycket slagsmål kring det här på olika områden runt om i stan. En tjej reflekterade över utvecklingen hon såg, varmed bekanta gradvis försvann från tidigare sammanhang: "Man märker, nån gång runt sjuan. De brukade spela fotboll, och sen kommer de inte längre, de kan inte på grund av pengar. Det blir för dyrt, då slutar man och gör annat. Man får en annan vänkrets, man börjar göra dumma saker." Många lyfte pengar som en stark pullfaktor: "Det kan vara allt möjligt. En märkeströja man vill ha, något fint man ser att andra har men som ens föräldrar inte har möjlighet att köpa." Sen pratade de också om att det gav status, och en känsla att ingå i en familj. Samt att frestelsen att gå med var större när narkotika hur som helst var så normaliserat bland alla, i hela samhället. Det kändes inte som en "big deal".

Indikationer, givetvis, enstaka vittnesmål, men som tillsammans bekräftade den orosbild som polisen förmedlade, att fler barn och unga började dras in i de kriminella nätverken.

Läget 2025: vad har förändrats?

Flera av citaten i beskrivningen ovan skulle lika gärna kunna vara från 2025. Det som sågs 2023, det ser vi fortfarande. Både i intervjuer och informella samtal får vi brottsförebyggande samordnare ofta till oss nya indikationer på att barn och unga dras in i kriminell verksamhet. Som den anställde i skolan som berättar att ett högstadiesbarn frågat hur mycket hen tjänar, för att sen följa upp med: "jag tjänar säkert mer än dig". Eller den elev på gymnasiet, som inte kommer från någon resursstark familj, men som anförtror till sin lärare att han tänker köpa en förlovningsring till sin flickvän för 18 000.

Men vi ser också sådant som har förändrats sedan 2023, eller som inte var lika tydligt för polis och andra aktörer tidigare. Det är ju alltid knivigt att avgöra vad som beror på en förändrad problembild, och vad som beror på att vi blivit mer medvetna och duktigare på att urskilja vissa mönster. Flera respondenter har uttryckt att man nu har problemet mer *top of mind* än tidigare, och är duktigare på att se vad som sker. Det spelar säkert in, men mycket tyder samtidigt på att själva problembilden också eskalerat.

Rekryteringen har professionaliserats

Ett intryck som delades av flera poliser under den lägesbildsworkshop som genomfördes som ett led i arbetet med att ta fram denna rapport är att de kriminella nätverken (främst Dalen) stärkt sin position i Umeå: "2023 knackade gängen på dörren – nu har de klivit in". Polisen vittnar också om att de blivit mer organiserade och professionella i sin rekrytering, något som också spillt över till mer lokala grupperingar. De ser att det nu finns personer vars huvudsakliga uppdrag är att jobba med rekrytering, främst på distans via digitala kanaler. Rekryteringen har också blivit smartare, såtillvida att man i större utsträckning än tidigare efterfrågar unga utan uppenbara problem, som sköter sig, klarar skolan, och därmed går under radarn: "vi ser att de vänder sig till andra typer av ungdomar nu. Är man mer professionell, vill man att företaget ska växa, då är man inte sugen att rekrytera spretiga ungdomar eller typiska missbrukare". En fjortonåring på en av Umeås skolor berättade till exempel att han fått i uttalade instruktioner att han skulle sköta skolan för att inte dra ögonen till sig – samt att han skulle rekrytera egna springpojkar på mellanstadiet.

Yngre barn dras in

Att han fått de instruktionerna, och att många barn på mellanstadiet nu vet vad en "springis" är och ledigt använder det ordet i samtal sinsemellan pekar på att fler yngre barn också dras in. Tyngdpunkten på rekryteringen är fortsatt inte mellanstadiet, men polis och skolpersonal ser tydligare än innan att även de barnen är i riskzonen, och att det finns ett behov av förebyggande arbete i mycket tidigare åldrar.

Det går mycket snabbare

Den aspekt som tydligast förändrats och som kanske mest oroar polisen i Umeå, det är att rekryteringen sker allt snabbare. De nämner ett fall där det bara gick fem veckor från att en ungdom fick i uppdrag att flytta en väska till dess att han tagit på sig ett grovt våldsuppdrag. Det utgör en enorm utmaning för samhällets aktörer, eftersom det innebär att tidsfönstret man har för att sätta in insatser efter att en ungdom aktualiserats har blivit mer begränsat. Det ställer stora krav, inte minst på socialtjänsten vars rutiner ofta bygger på långa utredningstider. Här menar polisen att det behövs ett omställningsarbete hos alla de verksamheter som jobbar med barn och unga som dragits in i kriminalitet eller är i akut risk att dras in:

"Det går så otroligt fort nu, från det att vi blivit varse till att något sker, det är en fråga om dagar, ibland timmar. Tiden när vi såg barn som sakta insocialiserades i ett kriminellt beteende är förbi. Nu har vi barn som sitter hemma och likar något på Instagram som har med gängkriminalitet att göra, sen får de ett meddelande, de länkas vidare till ett annat forum, så får de i jobb att knäppa någon. Det tvingar också oss att förändra våra arbetssätt – ska vi vara framgångsrika i den här nya terrängen så måste vi också ställa om, hasta på vår samverkan och verkligen få till en obruten reaktionskedja mellan polisen och andra samverkande aktörer som socialtjänsten."

Lokalpolisområdeschef i Umeå

Rekryteringen sker på många olika platser

En annan aspekt som bekräftats under de senaste två åren är att rekrytering sker på alla de platser där barn och unga befinner sig i Umeå. Det kommer rapporter om misstänkta eller bekräftade rekryteringsförsök på skolgårdar, i skolor, i centrum, vid olika mötesplatser utomhus – överallt där barn och unga rör sig utan vuxen tillsyn.

Den digitala rekryteringen har tagit fart

Även den digitala rekryteringen har tagit fart i Umeå, vilket fått polisen att reagera eftersom de ser att den därmed får en mycket bredare spridning. Nu krävs inte längre någon gemensam bekant för att ett barn ska börja dras in, utan erbjudanden når barnen via deras sociala medier eller spel. Vilket fått en polis att summera läget såhär: "när vi nuförtiden får frågan om vilka barn som är i risk för rekrytering, då svarar vi: alla barn med en mobiltelefon". Inom Västerbotten vet polisen om minst fem ungdomar som via den digitala rekryteringen tackat ja till att utföra våldsbrott söderut. Det här problemet har eskalerat, vilket också var skälet till att polisen under april 2025 gått ut med en informationsfilm riktad mot vårdnadshavare, för att få öka deras medvetenhet om riskerna.⁵⁷

En normalisering av kriminella värderingar och tankesätt

Rekryteringen underlättas av en kopplad utveckling som är mer diffus och som har växt fram över tid, men som oroar flera av de vi pratat med. Det är normaliseringen av kriminella värderingar och beteenden bland vissa ungdomsgrupper.

En socialpedagog säger att han reagerar över att även vissa barn som själva inte skulle begå brottsliga handlingar verkar ha anammat värderingar och tankesätt kopplade till gängkriminella miljöer, som miss-tron mot myndigheter och föraktet för "golare" som berättar saker för vuxenvärlden. Med det kommer en implicit acceptans och förståelse för vissa beteenden, som att lösa konflikter med våld eller att "goa" någon, det vill säga att genom svek locka personer till en plats för att sen utsätta dem för våld:

"Det finns en normalisering som gör sig synlig i mycket. Det handlar bland annat om hur man löser konflikter, vad som anses som normalt bland många barn och unga. Inte minst en normalisering kring att goa någon, det ses inte som konstigt. Vissa gör det på riktigt, andra använder "snällare" versioner av det. Det blir lite som "det är så här man gör". Det finns inte minst en stor spridning av våld/ gängrelaterat våld på sociala medier som många barn och unga tar del av. Det sprids fort när något har hänt. Inte minst mord på artister kopplade till gängkriminalitet. Det kan också synas i att barn och unga uttrycker att de väljer sida i konflikter kopplade till artister och gängkriminalitet. Jag håller inte med om att alla barn och unga riskerar att bli indragna i gängkriminalitet. Däremot finns det flera riskgrupper som vi måste försöka nå och påverka. Dessa finns inom på olika sätt marginaliserade grupper. Grupper av barn och unga som på ett eller annat sätt kanske saknar relation och förtroende till närsamhället och samhället i stort."

Socialpedagog

Som citatet ovan visar så är normaliseringen av vissa värderingar och beteenden en utveckling som måste relateras till det som sprids på sociala medier, såväl glorifieringen av kriminalitet (inte minst genom musiken) som spridningen av filmer på mord, misshandel och förnedringsvåld. Det påverkar även normer på gruppnivå.

Pengar är en allt mer påtaglig drivkraft

Den här normaliseringen underlättar också en annan tendens som de vi pratar med ofta tar upp, nämligen ungas längtan efter framgång och ekonomisk frihet. Att bli rik snabbt och utan ansträngning verkar vara en stark drivkraft bland många, som de inte sällan uttrycker i samtal sinsemellan eller med vuxna: "när man frågar unga vad de vill göra sen, så säger de: jag vill bli rik" (ungdomspolis). Polis och socialtjänst nämner exempel på unga som inte varit på deras radar, men som verkar ha dragit in i kriminell verksamhet främst som ett sätt att känna pengar:

"Alltså, de ser det som ett jobb. Förut rekryterades man för att man började med droger. Nu är det pengar som driver. Jag tänker inte att jag håller på med våld, att jag håller på med något kriminellt, jag vill ju bara ha pengar. Då blir det väldigt enkelt att vara på Snapchat och rekrytera, för de tänker: jag gör ju bara ett jobb"

Polis

⁵⁷ Filmen, som tagits fram av polisen i Västerbotten i samverkan med Umeå kommun, kan ses på Polisens webbplats: [Fler barn blir gängkriminella i Västerbotten – ny film beskriver läget | Polismyndigheten](#)

Det här är allvarligt i sig, men det försvårar också det brottspreventiva arbetet, eftersom även de unga som har ett intresse att kliva av och gå den vita vägen lätt kallnar när de inser vad alternativen är. Som en studievägledare med nära kontakt med den här gruppen uttrycker det: ”de här pojkarna från Frivården, när de inser att det är det här vi kan erbjuda, praktik och 1200 kronor i månaden, då svarar de: nej tack”.

Grövre våld mellan unga

Polisen berättar om ungdomar från vissa konstellationer som misshandlar varandra i grupp, och att det fysiska våldet ofta har inslag av förnedringsvåld – exempelvis tvinga någon att pussa ens skor. Våldet filmas och sprids sedan på sociala medier. Parallellen med det som sker nationellt i gängmiljöer är tydlig. Som en lokal polis påpekar finns det en skruvad logik i den här utvecklingen. Våldet är inte besinningslöst, utan det fyller ett syfte genom att stärka utförarens våldskapital och därmed deras status i den kriminella miljön: ”om jag filmar när jag slår och förnedrar andra, då blir jag farlig, om folk ser att jag hoppar på någons huvud, då vågar de inte göra något eller säga emot mig sen”.

Ökad förekomst av hot och tvång

Även användningen av hot och tvång för att få barn och unga att utföra uppdrag har blivit tydligare. På två sätt: dels ser polisen att fler unga tvingas in i gängen, utan att själva vilja det ens inledningsvis. Sen ser polisen att även de som självmant närmat sig gängen hotas och sätts i skuld för att bättre kunna utnyttjas. Kriminella lokalt har anammat tekniken att först be en ungdom utföra ett uppdrag, för att sen sätta dem i skuld. De nämner ett exempel på en kille som blev anförtrödd att flytta en väska med kontanter. Han hämtade upp väskan innan skoldagen, och förvarade den sen i sitt skåp i väntan på att kunna leverera den på kvällen. Kort efter att han gått därifrån kom de som gett honom uppdraget, bröt upp skåpet och tog pengarna. Därmed vad han satt i skuld, och nästa steg var att tvinga killen att utföra ett grovt brott i Stockholm.

Det är inte de bara de unga själva som utsätts för hot, men även deras familjer, och oftast resulterar det i att de gör som nätverken vill. Som en polis uttrycker det: ”Många är satta i skuld för att utföra grejer de inte vill. Men vad ska de göra? De är mer rädda för gängkriminella än för oss i polisen. Vi slår dem inte. Vi våldtar inte deras lillasyster”.

Tjejernas roll och utsatthet

Tjejernas utsatthet har också blivit tydligare sen 2023. Dels för att många har fått upp ögonen för den här aspekten av problemet, och har en bättre förståelse för att tjejer är indragna och aktiva i gängkriminella miljöer. De ser att kvinnor och tjejer finns i kriminella kretsar i Umeå, där de får olika roller i nätverken. Det vanligaste är att tjejer blir möjliggörare: ”de skapar förutsättningar, förvarar, skaffar en lägenhet man kan hänga i, fixar en chaufför, lånar bilar”. Men polisen ser att vissa även blir genomförare, att de initierar idéer och tar över nätverk. Vissa når strategiska positioner, och väljer exempelvis att utbilda sig för att genom sina yrkespositioner kunna gagna nätverken långsiktigt genom att infiltrera olika myndigheter.

”Det finns tjejer som aktivt väljer att bli en del av den kriminella verksamheten. Det är problematiskt om vi inte har kapacitet att se det, om vi alltid förringa deras agens, deras kapacitet till fria val, genom att framställa dem som passiva offer. Som en polis uttryckte det: ”ja, vi ser att tjejerna får en roll i nätverken – men de tar också en roll”

Polis

Men det är inte antingen-eller, att erkänna tjejernas agens är inte samma sak som att blunda för deras utsatthet och behov. Som forskaren Linda Arnell påpekar är det viktigt att kunna se komplexiteten i den situation de befinner sig i: ”Man kan vara både utsatt, ha en bakgrund av våld i hemmet och samtidigt själv begå våldsamma handlingar. Den komplexiteten måste vi lära oss att hantera. Gängkriminalitet är sammanhang präglade av våld och makthierarkier. Det kräver att vi har en holistisk bild och det är inte helt enkelt”.⁵⁸

Kvinno- och tjejjouren i Umeå påminner också om att tjejer, oavsett vad de begått för brottsliga handlingar, har rätt till hjälp och stöd. Ett stöd som kan vara helt avgörande för att få dem att bryta med den kriminella världen, eftersom ett sådant utträde i regel innebär att de först måste lämna den våldsamma relation de befinner sig i.⁵⁹

Hur många barn är det vi pratar om?

Den samlade bilden som växer fram ur de många intervjuer, möten och samtal där problemet rekrytering av barn och unga diskuterats sen 2023 är att alla ser att det här sker i Umeå, och att det är angeläget problem att förebygga. Men exakt hur stor förvärring av problematiken som skett de senaste två åren är svårare att fastställa. Vissa vi pratat med, som jobbar nära barn och unga i skolmiljön, menar att de ser problemet, att det finns barn och unga drabbas, men att läget snarare bör beskrivas som stabilt än som en snabb eskalerande:

”vi ser inte någon jättestor skillnad i antalet unga som dras in, sedan 2023. Det kanske är aningen fler, men inte markant”.

Skolkurator

”Jag tror det är viktigt att inte presentera en för mörk bild, när man sitter i möten där alla har samma glasögon på sig blir det lätt lite dystopiskt. Jag håller inte med om att allt och alla riskerar att hamna i kriminalitet. Men däremot finns det vissa riskgrupper vi måste ha koll på”.

Socialpedagog

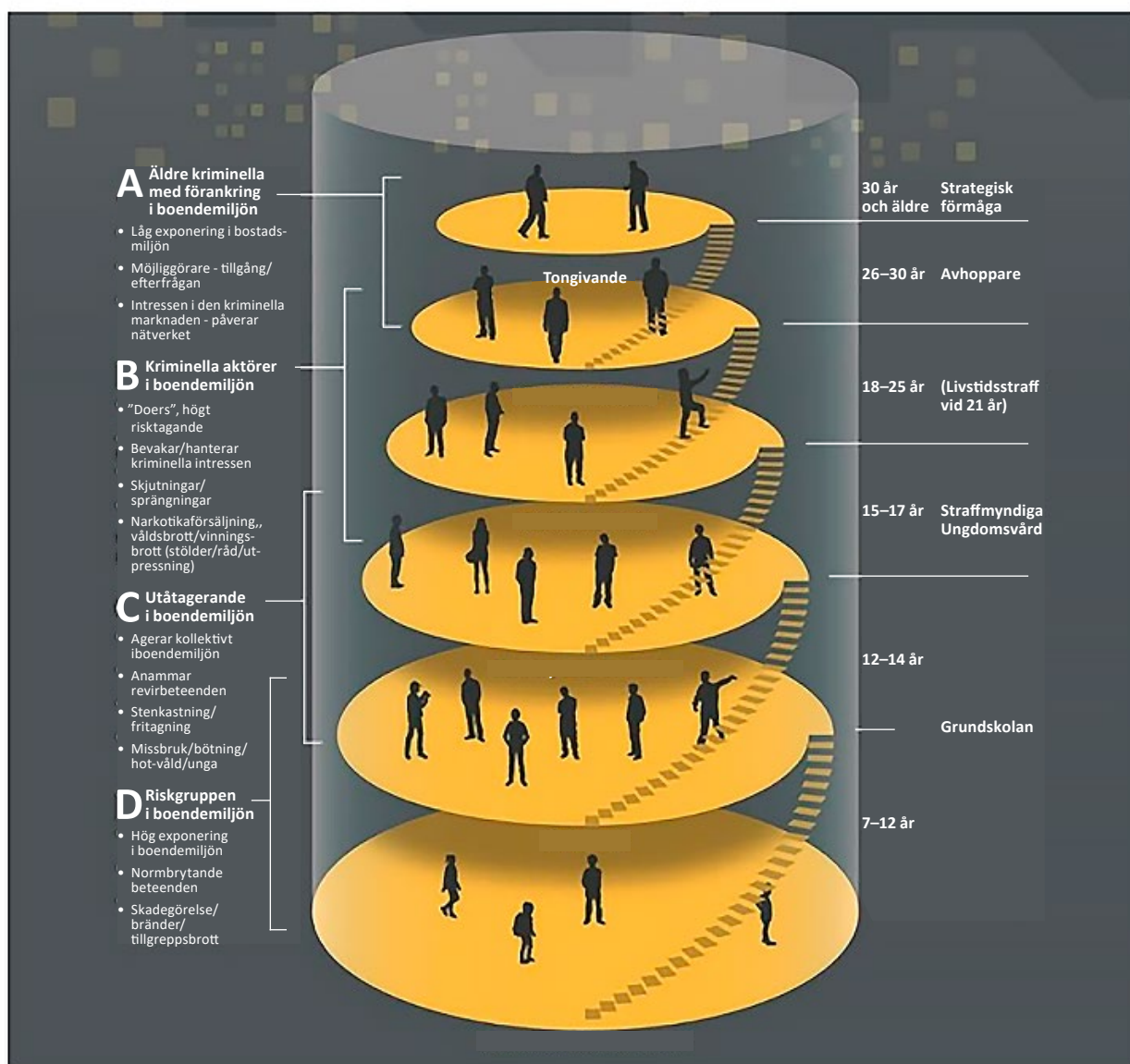
Frågan om omfattningen på problemet, alltså hur många barn och unga i Umeå som är rekryterade av gängen, eller som är i akut risk att bli det, är en högst relevant fråga. Först för att få någon sorts objektivt mått på hur allvarlig situationen är, för att veta om problemet faktiskt eskalerar, och i sådana fall hur snabbt. Sedan för att någon form av basmått är en nödvändig komponent för att med säkerhet kunna bedöma effekten på olika brottsförebyggande insatser. Vet vi inte hur många barn och unga som är indragna i nätverken idag, då kan vi inte imorgon peka på en nedåtgående trend, i alla fall inte med säkerhet. Något mått på omfattning och trend vore också ett värdefullt underlag för att kunna göra viktiga beslut när det gäller prioriteringar och resurser.

⁵⁸ Linda Arnell, citerad i KSN, [Osynliga och utsatta: tjejer i och exploaterade av gängkriminalitet](#) (2025), s. 15.

⁵⁹ Se avsnittet ”Bakgrund” i [Under radarn: en förstudie om våldsutsatta kvinnor och tjejers dubbla utsatthet i gängkriminella miljöer. Möjligheter och utmaningar att få stöd av ett samhälle som fokuserar på avhoppande våldsutövande män](#) (rapport 2025).

Dessvärre är också frågan om hur många barn som är rekryterade extremt svår att svara på, av flera skäl. Först för att det inte förs någon relevant statistik som kan användas som enkelt mått på rekryteringen. Polisen har givetvis statistik på antal anmälda brott, men att vara kopplad till ett nätverk är inte någon brottsrubricering, så här finns ingen enkel data att hämta. Hur kan man för övrigt bevisa att en ungdom är rekryterad av ett nätverk? Till skillnad från andra kriminella gäng, exempelvis i MC-miljön, finns det inga rituella processer för att inkorporera nya medlemmar eller några tydliga gemenskapsmarkörer. Som lokalpolisområdeschefen i Umeå ibland uttrycker det: "det är inte som att man får ett medlemskort som det står Dalen på när man går med". De yttre gränserna för nätverken är diffusa. Även de ungdomar som rekryteras vet inte alltid vad de är en del av, de inser inte att det bakom deras närmaste kontakt finns en hel organisation.

Vad man kan göra – och som polisen också gör inom ramen för det analysverktyg som är känt som cylindermodellen – är att kartlägga antalet barn och unga som man genom fysiska observationer, under rättelseinformation eller digitala spår vet har kontakt med kända kriminella aktörer. I cylindermodellen sorteras de från A-aktörer (tongivande äldre kriminella med lokal förankring) hela vägen ner till D-aktörer, främst unga som ofta träffar aktörer på andra nivåer och som bedöms vara i risk att själva bli brottsaktiva.⁶⁰

Cylindermodellen: A-, B-, C- och D-aktörer.

Källa: Polismyndigheten.

⁶⁰ Polismyndigheten, [Cylindermodellen – information](#) (Dr A043.529/2024).

I Umeå görs den här analysen, precis som i övriga lokalpolisområden. Men utfallet från cylindermodellen har en begränsad relevans. Kartläggningen ger inte en bild av läget i hela kommunen, utan fokuserar enbart på två stadsdelar, Östra Ersboda och Ålidhem, då övriga områden inte anses matcha cylindermodellens urvalskriterier. Det ger alltså inte något heltäckande bild av läget i Umeå och av de barn och unga som polisen har en oro kring men som hör hemma på andra stadsdelar. Ett annat problem är att bedömningarna av vem som platsar på vilken nivå i cylindern bygger på subjektiva, ganska snabba bedömningar, vilket innebär att utfallet kan variera beroende på vilka poliser som deltar i mötet, och därför är svåra att jämföra år för år på ett rättvisande sätt.

2025 års cylindersmodellsanalys av antalet minderåriga aktörer ger följande utfall:

Nivå i cylindermodellen	Antal aktörer 15–17 år	Antal aktörer under 15 år
A-aktörer	0	0
B-aktörer	3	0
C-aktörer	7	0
D-aktörer	11	2

Källa: Lokalpolisområde Umeå.

En rimlig tolkning av de här siffrorna är att de ger någon sorts nedre gräns för hur många barn och unga som är rekryterade till kriminella nätverk eller i akut risk för det. Men det vore vådligt att anta att det måttet – 23 barn och unga – ger en rättvisande bild. Dels för att modellen bara fokuserar på två områden, samtidigt som poliserna vi pratat med är tydliga med att nätverken inte är begränsade till de här områdena, och att det i vissa konstellationer ingår ungdomar från olika stadsdelar. Dels för att andra mått – som antalet elever som blir aktuella i samverkanssamtal mellan skolor och poliser från ungdomsgruppen – överstiger den här siffran. Dels för att polisen inte heller ser allting. Som de själva uttrycker det, ”vi ser en droppe i havet”. För varje beslagtagn mobiltelefon med koppling till gängmiljöer ökar antalet unga som de inser har kopplingar till nätverken.

Det är alltså väldigt svårt att säga något tillförlitligt och exakt om antalet barn och unga som är rekryterade eller i akut risk att bli det i Umeå, oavsett hur stort behovet är av ett tillförlitligt mått. Det bästa man har att utgå från är därmed den subjektiva skattning som yrkesverksamma med relevant erfarenhet kan ha. Sista ordet i frågan får gå till företrädare för ungdomspolisen och för socialtjänstens fältgrupp, två funktioner som rör sig i många olika miljöer där barn och unga samlas utan vuxen tillsyn, och som i och med att de rör sig på olika stadsdelar också får ett helikopterperspektiv på läget:

”Jag har jobbat i ett år nu. När vi sitter och prioriterar och tänker på vilka individer vi känner en oro kring, då är de många fler idag än när jag började. Nu har vi ju en kö till SIG (sociala insatsgrupper)”

Ungdomspolis

”Jämfört med 2023 upplever vi att vi träffar fler ungdomar i riskmiljöer, som säger att de tillhör ett nätverk eller att man har försökt att rekrytera dem. Är det att vi ser det mer, att vi har bättre glasögon på oss, eller är det så att de faktiskt blir fler? Det är jättesvårt att säga tycker jag. Men vår upplevelse är helt klart att det är ett ökat antal unga”.

Fältare

5. Hur kan rekryteringen av barn och unga förebyggas och motverkas?

Syftet med den här rapporten är inte att måla upp en eländesbild, utan att tydligt belysa problemet med rekrytering av unga till kriminella nätverk, för att utifrån en korrekt förståelse av problemet formulera rekommendationer för det förebyggande arbetet. Den är avsedd för praktiker – därför blir frågan om vad vi faktiskt kan göra åt den här utvecklingen så central.

Hur kan den rekrytering av barn och unga som beskrivits i tidigare delar av rapporten motverkas och förebyggas? Vad gör andra, vad gör vi redan i Umeå, och hur kan arbetet ytterligare förstärkas?

Vikten av att arbeta kunskapsbaserat

Om lagen om kommuners brottsförebyggande ansvar (SFS 2023:196), Brås olika metodstöd och SKRs rekommendationer för samverkan har en sak gemensamt, så är det att de ständigt framhåller vikten av att det brottsförebyggande arbetet ska vara *kunskapsbaserat*.⁶¹

Med det menas att arbetet

- grundar sig på gemensam kunskap om problemets omfattning, struktur och utveckling.
- består av åtgärder som riktar in sig på de bakomliggande orsakerna till problemet, inte bara på det som syns.
- prioriterar åtgärder som är beprövade eller utvärderade.
- alltid innefattar en tydlig struktur för uppföljning och utvärdering av valda åtgärder, för att vid behov kunna utveckla, ändra eller ersätta dem.

Syftet med rapportens första delar är just att utgöra en gemensam kunskapsgrund, som belyser problemets omfattning, struktur, utveckling och orsaker.

⁶¹ Brå, Polismyndigheten och SKR, [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete](#), fjärde upplagan (2025).

Ur beskrivningen i de två första delarna av rapporten blir det tydligt att det i huvudsak är följande orsaker som driver rekryteringen av barn och unga:

Kriminella aktörers behov av arbetskraft	Mottaglighet bland barn och unga för det som gängen erbjuder
• det finns välförgrenade, expensionsdrivna kriminella nätverk som etablerad sig i Umeå • nätverkens kriminella aktiviteter, i första hand narkotikahandeln, kräver en hel del arbetskraft för att fungera smidigt • barn utgör en tillgänglig, billig och användbar arbetskraft för kriminella nätverk • rekryteringen av "egna yngre" är en förutsättning för kriminella aktörer att klättra i hierarkin	• det finns pull-faktorer som gör det som gängen erbjuder attraktivt för unga: - glorifieringen av kriminalitet på sociala medier och i musiken, som också leder till en normalisering av kriminella tankesätt, värderingar och beteenden - lockelsen i att tjäna snabba pengar, förhoppningar om framgång, självförverkligande och rikedom - föreställningar om att genom samarbete med kriminella få ingå i ett sammanhang, känna tillhörighet och gemenskap, bli sedd • pull-faktorerna samspelar med pushfaktorer, eller riskfaktorer, som gör barnen mer mottagliga för det som gängen lockar med och som förstärker attraktionen: - ekonomisk utsatthet - utsatthet för våld - skolmisslyckande - funktionsnedsättningar och psykisk ohälsa - sårbara familjeförhållanden - utanförskap - avsaknad av positiva sammanhang och förebilder • barn och unga är lätta att komma i kontakt med och rekrytera, både fysiskt och digitalt

Det som får rekryteringen att ta fart är att ett utbud, de kriminellas behov av tjänster, möter en kraftig efterfrågan i form av barn och ungas som är redo att ta på sig olika sorters uppdrag.

Problemet kan också visualiseras på följande sätt, med utgång från brottstriangeln, ett klassiskt kriminologiskt analysverktyg med rötter i rutinaktivitetsteorin.⁶²

Det finns kriminella aktörer som vill rekrytera barn eftersom:

- de har ett behov av arbetskraft, främst inom narkotikahandeln
- barn utgör en tillgänglig, billig och användbar arbetskraftsreserv
- rekrytering av nya aktörer under sig är en förutsättning för att stiga i hierarki.

Det finns barn och unga som är mottagliga för rekrytering då de:

- lockas av ett antal pullfaktorer (glorifiering av kriminalitet, snabba cash, föreställningar om gemenskap)
- har riskfaktorer som minskar deras motståndskraft (ekonomiskt utsatthet, utsatthet för våld, skolmisslyckande, funktionsnedsättningar, utanförskap, och så vidare).

Det finns barn som är lätta att komma i kontakt med och att rekrytera utan att vuxenvärlden märker det, i såväl fysiska som digitala arenor.

Tanken är att ett problem – i det här fallet rekrytering av barn och unga – kan angripas på olika sätt beroende på vilken sida av brottstriangeln man fokuserar på.

Men givet de här identifierade orsakerna, som är många och komplexa, hur kan och har man gått vidare till nästa steg i det kunskapsbaserade arbetet, som är att utveckla åtgärder riktade mot de här bakomliggande orsakerna?

Hur jobbar andra? Exempel på åtgärder som används i andra kommuner

Enligt Brå ska de åtgärder som sätts in baseras på en väl genomförd analys, och de ska utgå från forskning och beprövad erfarenhet. Det vill säga att man i första hand ska välja åtgärder med en tydlig koppling till de mål man vill uppnå, vars effekt redan har testats (i egen regi eller av andra), och där utvärderingar visar på positiva resultat.⁶³ I allra bästa fall ska åtgärderna också vara evidensbaserade, det vill säga att det finns forskning som faktiskt bevisat att det förbättrade utfallet beror på insatsens effektivitet. Det kräver så kallade kontrollerade studier (RCT-studier, NRSI-studier eller avbruten tidsserie ITS). Men som rapporter från SBU och Vetenskapsrådet visar är det också väldigt få insatser som utvärderats på det stringenta sättet, särskilt i Sverige.⁶⁴ Den evidensbaserade verktygslådan är ingen välfylld sådan. Därför är det viktigt att även testa metoder vars effekt kanske inte är bevisad, men där utvärderingar i alla fall visar på en korrelation mellan insats och positiva utfall.

⁶² Brå, Polismyndigheten och SKR, [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete](#), fjärde upplagan (2025), s. 53.

⁶³ Brå, Polismyndigheten och SKR, [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete](#), fjärde upplagan (2025), s. 72.

⁶⁴ SBU (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering), [Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna](#) (Publikation nummer 169, 2023).

Robert Svensson, [Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt](#) (Vetenskapsrådet, 2024), s. 33–38.

Om målet är att minska antalet barn och unga som dras in i kriminella nätverk, vilka åtgärder kan användas för att komma åt de bakomliggande orsaker som ringats in ovan?

En snabb genomlysning av forskning, rapporter och praxis från andra kommuner visar att många olika metoder kan och har använts för att förebygga de bakomliggande problem som enligt vår analys driver rekryteringen av barn och unga. Eftersom det är ett angeläget och komplext problem bedrivs just nu ett närmast febrilt arbete med att utveckla motåtgärder runtom i landet. Det innebär att det är svårt att summera alla sätt på vilka kommuner och andra organisationer växlar upp det förebyggande arbetet mot rekrytering av barn och unga, men nedan finns att antal exempel på metoder som har använts i olika kommunala kontext. Listan är som sagt inte heltäckande, men den ger en bra idé av de olika vägar ett förebyggande arbete kan ta och visar på det engagemang och den uppfinningsrikedom som finns runtom i landet.

För att ge läsaren en bättre överblick har metoderna sorterats in i tre kategorier baserade på brotts-triangeln:s olika sidor – åtgärder riktade mot gärningspersoner, åtgärder riktade mot potentiella offer (barn och unga), samt åtgärder riktade mot platser där rekrytering sker (se nästa sida). Exempelen är främst tagna från andra kommuner eftersom Umeås ansats och arbete kommer diskuteras i nästa avsnitt.

1. Exempel på åtgärder främst riktade mot gärningspersoner (vuxna eller ungdomar som rekryterar andra)
Insatser som syftar till att minska konfliktnivåer i gängmiljön och förebygga grova våldsbrott. • Olika tillämpningar av den evidensbaserade metoden <i>Group Violence Intervention</i>, exempelvis <i>Sluta Skjut</i> i Malmö • Den liknande men mer individcentrerade metoden Trefas som används av Stockholms stad
Insatser som syftar till att minska gängkriminellas motivation att fortsätta med sin kriminella bana, och underlätta ett utträde. • Avhopparverksamhet • <i>Sociala insatsgrupper</i> (SIG), samordnade insatser för unga med begynnande kriminalitet och hög risk för återfall
Insatser mot organiserad brottslighet i syfte att störa ut olika former av kriminell verksamhet och därmed minska de kriminella nätverkens inkomstkällor och behov av arbetskraft. • <i>Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter</i> (MUR), myndighetsgemensam samverkan mot välfärdsbrott • CURA, samverkansinitiativ för att motverka att vårdföretag används som brottsverktyg • <i>Lokal operativ samverkan</i> (LOS), myndighetsgemensamma operativa insatser för att förhindra kriminell etablering och organiserad brottslighet • Förebyggande arbete mot otillåten påverkan och infiltration • ANDTS-insatser som syftar till att minska användning av narkotika, och därmed dämpa efterfrågan på marknaden. Det kan handla om allt från förebyggande information i skolor till kampanjer riktade mot vuxna användare, exempelvis Sundsvalls arbete med <i>Vad kostar ett gram?</i>

2. Exempel på åtgärder främst riktade mot potentiella offer, barn och unga i risk att rekryteras
Strukturerade samverkansformer i syfte att möjliggöra upptäckt av barn med normbrytande beteende/begynnande kriminalitet och en samordning av efterföljande insatser. • <i>Samverkan skola socialtjänst polis och fritid (SSPF)</i>, samverkansmodell för tidig upptäckt och samordnat stöd till unga som riskerar att begå brott • <i>Barn och unga i organiserad brottslighet (Bob)</i>, myndighetsgemensam samverkansstruktur på nationell, regional och lokal nivå för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå grova brott kopplade till organiserad brottslighet • Det individanpassade förebyggande programmet Rätt Kurva för barn 8–15 i risk att falla i grov brottslighet
Strukturerade samverkansformer för att möjliggöra tidig upptäckt av barn eller familjer i behov av extra stöd, för att förebygga en framtida negativ utveckling. • <i>Backa Barnet</i>, tvärprofessionell arbetsmodell mellan Region, Polis och kommun för att möjliggöra främjande, tidiga och samordnade insatser • <i>Hälsa, Lärande, trygghet</i> samverkansmodell mellan kommun och region för tidigt samordnat stöd till barn 0–16 år och deras familjer • <i>Getting it right for every child (GIRFEC)</i> eller <i>Skottlandsmodellen</i>, en modell för att samordna tidiga insatser där kommun och region utgår från gemensamma verktyg för att möjliggöra en snabbare och enklare samverkan
Utbildningsinsatser riktade mot barn och unga för att informera dem om riskerna med att arbeta för kriminella nätverk, eller för att leda till en förändring av värderingar, tankemönster och beteende, för att därmed minska deras motivation att anta uppdrag från kriminella. • Användning av olika informativa metodmaterial i skolan som fokuserar på riskerna med rekrytering, exempelvis <i>Min Bästa Vän</i> • Föreläsningar i skolor eller besök i klassrum, exempelvis Linköpings informationskampanj där socialsekreterare besöker skolor • Evidensbaserade program i skolan för att förebygga medlemskap i gäng och användning av vapen, som använts i USA, exempelvis <i>Communities that Care (CTC)</i>, <i>Gang Resistance Education and Training (GREAT)</i> eller <i>Keepin' it Real</i> • Utbildningsinsatser om machokultur och jämställdhet, exempelvis med utgång från metodmaterialet <i>Machofabriken</i> • Utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck och destruktiva maskulinitetsnormer, exempelvis <i>Shanazis hjältar</i> från Gävle • Vårdsförebyggande program i skolan, exempelvis <i>Mentors in Violence Prevention (MVP)</i> eller <i>Tåget</i>
Stärka barns skolgång för att därmed göra en karriär i kriminalitet mindre attraktiv. • Skolsociala team, samverkan i skolmiljön mellan skola och socialtjänst för att bidra till trygghet, ökad närvaro och tidigt stöd till elever med ogynnsam utveckling • Lärhjälper i skolmiljö eller via föreningar

Erbjuda bättre sammanhang för gemenskap, bekräftelse, meningsfull fritid, och tillgång till bra vuxna förebilder. • Mötesplatser med låga trösklar för barn och unga, exempelvis föreningen Flammans olika satsningar i Malmö • Förstärkt utbud av aktiviteter under loven, exempelvis <i>Summer Zone</i> i Uppsala • Skolbaserade fritidsaktiviteter, exempelvis Lebi Skol-IF i Södertälje • Samverkan med föreningslivet, i satsningar som exempelvis Nattfotboll
Erbjuda bättre, "vita" alternativ att tjäna pengar, även för yngre barn, för att minska lockelsen i att tjäna pengar på kriminella uppdrag. • Olika satsningar för att skapa fler jobb möjligheter för högstadiesbarn, exempelvis <i>Studiemotiverande arbetslivsorientering</i> (SAO), avlönat arbete för elever i årskurs 8 i samarbete med skolan
Insatser riktade till vårdnadshavare för att stärka deras föräldraförmåga, deras benägenhet att söka hjälp och göra dem mer uppmärksamma på tecken att barn är på väg att dras in i kriminella nätverk. • Föräldrastödsprogram för att stärka vårdnadshavares föräldraförmåga och kapacitet att lösa konflikter, exempelvis <i>ABC, Cope, Komet, De otroliga åren</i> eller <i>Triple P</i> • Föräldrastödsprogram till utrikesfödda föräldrar med information om hur det svenska samhället fungerar och vad det finns för stöd att få, exempelvis <i>Föräldraskap i Sverige</i> eller <i>Salam Familj</i> • information till föräldrar om riskerna att barn rekryteras till gängkriminalitet, exempelvis polisens broschyr <i>Gängsnacket</i> • Familjebehandlande insatser, exempelvis <i>Multisystemisk terapi</i> (MST) för familjer med ungdomar med allvarliga sociala, emotionella eller utagerande problem

3. Åtgärder främst riktade mot de fysiska och digitala arenor där rekrytering sker
Öka den positiva vuxennärvaron på fysiska platser där barn och unga samlas, för att förebygga, upptäcka och motverka rekryteringsförsök. • Ökad vuxen närvaro i det offentliga rummet, som torg och idrottsplatser. Exempelvis genom ordningsvakter, fältpedagoger, nattvandrare eller genom ökad närvaro av vårdnadshavare • Ökad närvaro i på skolgårdar eller i skolans korridorer, exempelvis genom skolvårdar
Försvara för kriminella aktörer att bedriva verksamhet exempelvis i eller nära skolor eller fritidsgårdar. • Situationella åtgärder som bevakningskameror, förstärkta lås- och passersystem, förstärkt belysning och beskärning av buskar på skolgårdar för bättre översyn • Hundsök i eller i anslutning till skolor för att förebygga narkotikahantering och lagring
Förhindra rekrytering i digitala arenor genom att öka barns och vårdnadshavares medvetenhet om riskerna kopplade till olika sociala medier eller spel, öka den positiva vuxna närvaron i den digitala världen eller skapa tryggare alternativ. • Utbildning för barn om olika risker kopplade till sociala medier och spel, exempelvis det skolbase-rade programmet <i>Hackshield Future Cyber Heroes</i> eller metoden <i>Nätsnäll</i> • Trygghetsskapande insatser i den digitala miljön. Exempelvis ökad polisiär närvaro i cybermiljön inklusive i relationsskapande syfte (som norska polisens nätpatruller), eller digitala trygghets-vandringar, som i Enskede-Årsta-Vantör • Olika försök att utveckla digitala fritidsgårdar för att möjliggöra gaming i trygga miljöer, exempelvis i Hässelby-Vällingby

Som sammanställningen ovan visar så finns det många olika förslag på verktyg att ta till om man vill förebygga de bakomliggande orsakerna som driver på rekryteringen av barn och unga. Eftersom problembilden är komplex behöver ett effektivt och långsiktigt förebyggande arbete bestå av en kombination av olika insatser, som exempelvis i Stockholm stads *Strategi 2023–2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet* där strategin bygger på en bred kombination av primär-, sekundär- och tertiärpreventiva åtgärder.⁶⁵

Själva mångfalden och spretigheten i förslagen visar också hur viktigt det är att noggrant överväga vad det är man försöker uppnå och med vilken ambitionsnivå innan man väljer åtgärd, inte minst eftersom alla vägval har alternativkostnader. Resurser är inte oändliga, varken i tid eller pengar, och den energi man lägger på att starta upp och utveckla en metod sker på bekostnad av andra möjliga utvecklingsarbeten. Därför är det viktigt att följa Brås rekommendationer om att alltid starta i den lokala problem-bilden, överväga vilken samverkansinfrastruktur som redan finns på plats, identifiera luckor, sätta tydliga mål och först sedan överväga vilken metod som bäst lämpar sig för att uppnå de målen.

Oavsett vilka åtgärder man väljer är det också viktigt att man relaterar dem till andra pågående insatser, i någon sorts helhetsbild, och att man har strukturer på plats för att regelbundet följa upp arbetet och se om insatsen uppnår de effektmål man hoppades på.

⁶⁵ Stockholm stad, *Stockholm stads strategi 2023–2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet* (2023).

Risken i att fokusera för mycket på enskilda metoder

Det är användbart att se vilka metoder som använts av andra kommuner för att förebygga rekrytering, då det kan vara en källa till lärande och inspiration för det egna arbetet. Men det innebär samtidigt en risk, nämligen att man blir så fokuserad på att implementera en specifik metodik att man inte längre ser skogen för träden, och glömmer bort det uppenbara: att vi främst kommer att nå framgång i det förebyggande arbetet mot rekrytering av barn och unga om vi inte glömmer bort grunduppdraget, och har ett fokus på kvalitet i allt vi gör.

Glöm inte bort grunduppdraget

Många är de samtal om rekrytering där yrkesverksamma påmint om vikten av att inte glömma bort grunduppdraget. Det vill säga att det är i skolans ordinarie arbete, i det som sker varje dag i föreningslivet eller på fritidsgårdar, i socialtjänstens arbete med att stärka föräldrar som den största förebyggande potentialen ligger. I ett utvecklingsinriktat samhälle där fokus ofta ligger på det nya, det avgränsade, det otestade och spännande, så osynliggörs ibland det iterativa, välkända och vardagliga arbetet. Risken med att fokusera för mycket uppmärksamhet och resurser på kompletterande insatser och projekt är att man då försummar grunden till gagn för överbyggnaden. Det framhåller även företrädare för föreningslivet: "jag vill trycka på vikten av att stötta olika föreningars grunduppdrag/ grundverksamhet och ta ett steg bort från att jaga projekt. Stötta föreningar ekonomiskt så att det finns möjlighet att bredda sin grundverksamhet, en grundverksamhet som i många fall (beroende på förening) redan arbetar hårt med barn- och unga som befinner sig i riskgrupper".

De medskick vi fick 2023, om vikten av värna grunduppdraget, är i linje med de vi fortsatt får, inte minst från skolans och elevhälsans personal:

"Stärk ramfaktorerna! Det som behövs är pengar, människor och lokaler!"

"Mycket handlar om att man måste ha resurser, har vi tillräckligt med vuxna runt våra ungdomar?"

"De flesta politiska partier pratar varmt om att man ska stärka skolan, men när man då skär ner i budgeten blir det kontraproduktivt. Man skulle önska att man kunde minska elevantalet per lärare, tänk vad det kunde generera för besparingar långsiktigt, om man jämför med kostnaden för fängelseplatser! Ser man på en ungdomskriminell, då ser man 23 miljoner. De pengar man lägger i skolan är en spottstyver i jämförelse. Som det är nu hinner elever inte ta till sig kunskapen som det är tänkt, och lärare kan inte hjälpa eleverna."

"För att uppnå ett förebyggande arbete räcker det inte med enstaka punktinsatser. Jag skulle rekommendera att kommunen anställer fler skolvärddar som arbetar över tid med relationsskapande insatser. Det är på så vis vi kan se eleverna, lära känna dem och upptäcka avvikande eller förändrat beteende. Vilket i sin tur gör att skolan kan sätta in rätt insatser i rätt tid. Skolvärddar bidrar även till vuxennärvaro under hela skoldagen, inte bara på lektionstid, vilket ökar tryggheten skolan."

Om vi vill förebygga rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk är det viktigt att alla barn får en trygg uppväxt fri från våld och förtryck, att de klarar skolan, att familjer får hjälp och stöd av socialtjänsten, att barn känner framtidstro och har tillgång till meningsfulla fritidsaktiviteter och prosociala sammanhang - och att alla förvaltningar har rätt förutsättningar för att fullt ut uppfylla sitt grunduppdrag.

Det är inte bara vad vi gör, men hur vi gör det

Här kommer också frågan om kvalitet i arbetet in. Ett alltför stort fokus på metod kan innebära att man glömmer bort att det viktigaste inte alltid är *vad* man gör eller hur mycket, men snarare *hur* man gör det. Som Brå själva påpekar finns det ingen garanti att en metod som varit framgångsrik i en kommun blir det i en annan, för mycket hänger på hur en metod implementeras i ett lokalt sammanhang och vilken kvalitet man har i arbetet.⁶⁶ Det är kanske särskilt viktigt att beakta frågan om kvalitet när det gäller relationsskapande arbete med ungdomar som redan har en bristande tillit till vuxenvärlden. Eller som en fritidsledare uttryckte det:

”Vem som helst kan inte få en påse pengar och en metod och sen komma hit och jobba med ungdomarna. De känner dem inte, de har inte relationerna, de vet inte hur de ska bemöta dem, då blir det bara ett tomt skal, utan kvalitet i arbetet. Det räcker inte att vilja, man måste ha kompetens och fingertoppskänsla för att arbetet med unga faktiskt ska leda till riktig förändring, och inte bara mynna ut i en rapport med fina ord”.

Det är kvalitén, *hur* man utför ett arbete, som är absolut centralt för utfallet – man kan ha bra metod-manualer, många projektanställda, rätt språk och mycket öronmärkta resurser, men om man inte också har medarbetare med fingertoppskänsla, med god lokal kännedom, med kulturell kompetens och med förståelse för hur en utvecklingsprocess bäst kan anpassas till det lokala sammanhanget, då finns ingen garanti att insatsen leder till långsiktig förbättring. Inte minst eftersom de ungdomar som blir aktuella för brottsförebyggande åtgärder ofta inte har någon befintlig tilltro till myndighetsaktörer, och därmed är svåra att nå och att få med på en förändringsresa. Som en lärare uttryckte det: ”Hos de här eleverna finns det inget befintligt förtroendekapital. Vi ligger i bästa fall på noll. Att faktiskt förmedla kunskap, det är bara 20 procent av mitt jobb. Resten är att skapa relation. För lyckas jag med det, då kan jag ställa krav, först *då* kan vi börja jobba framåt”.

Det här är en utmaning men också en möjlighet, eftersom det innebär att även enskilda personer kan göra en väldigt stor skillnad i det lilla. Många personer som växt upp under svåra omständigheter eller som tagit sig ur kriminalitet vittnar om att det som var avgörande för deras resa var ofta kontakten med en trygg vuxen som de kände förtroende för, en lärare eller en idrottsledare som verkligen såg dem och som hjälpte dem att hålla ut eller fatta rätt beslut. I samma lärares ord: ”De här, de kan ju prata om någon lärare de hade för länge sen, om en idrottsledare, eller en fosterförälder. Man märker vad det spelar för roll. Jag tror inte jag var fullt förberedd på det när jag blev lärare, vilken betydelse man faktiskt har och vilken skillnad man faktiskt kan göra”.

Att komma ihåg vikten av grunduppdraget och av hur avgörande det är med kvalitet betyder inte att man ska sluta med utvecklingsarbete. När verkligheten runtomkring oss förändras måste vi som organisationer också förändra våra strukturer och arbetssätt för att kunna möta upp nya problem. Men i det förändringsarbetet måste alltid bygga på en stadig grund, annars bär det inte frukt. Det kan låta uppenbart, men är lätt att glömma bort.

⁶⁶ Brå, Polismyndigheten och SKR, [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete](#), fjärde upplagan (2025), s. 72.

Hur arbetar Umeå kommun och andra samverkansaktörer för att förebygga rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk?

Första versionen av den här rapporten skrevs 2023, i samband med att polisen varnade för en förvärrad problembild. Det ledde till ett beslut från kommunens sida att i enlighet med det som polisen förespråkade växla upp det förebyggande arbetet för att bryta påfyllnaden underifrån av nya barn och unga till nätverket. Rapporten var ett led i arbetet med att utveckla en gemensam problembeskrivning, för att på den grunden kunna bygga ett långsiktigt förebyggande arbete i samverkan med andra aktörer.

Sen dess har det hänt en hel del. Som rapporten beskriver har själva problemet blivit mer påtagligt, men också delvis förändrats, inte minst kopplat till att den digitala rekryteringen tagit fart. Men jämfört med 2023 har det också hänt mycket inom det förebyggande samverkansfältet. Nu finns det dedikerade arbetsstrukturer och förstärka insatser på plats som är riktade mot att förebygga och motverka de bakomliggande orsakerna som driver på rekryteringen av barn och unga.

Grunden på vilket samarbetet har byggts är *Umeå växer tryggt och säkert*, UVTS, ett befintligt samverkansnätverk mellan främst kommun och polis, som har möjliggjort mycket brottsförebyggande utvecklingsarbete sedan dess uppstart 2017.⁶⁷ Mot slutet på 2023 fick det samarbetet en ny, tydligare inriktning: att förebygga och motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Steg 1 var att utveckla en gemensam problembild (denna rapport i sin första version). Nästa steg blev att med rapporten som kunskapsgrund växla upp det förebyggande arbetet genom att antingen förstärka redan befintliga åtgärder, eller starta upp nya. Ett utvecklingsarbete som underlättades av de 58 miljoner i extra rambudgetsmedel som kommunfullmäktige beslutade om i december 2023.

På uppdrag av den dåvarande styrgruppen för Programmet för social hållbarhet fick en arbetsgrupp med representation från polisen och olika kommunala förvaltningar, och som tidigare hetat Sju chefsgruppen, ansvaret att samordna det kommunövergripande arbetet med att ta fram nya åtgärder, för att få fram en bra helhet. UVTS arbetsgrupp utökades med fler deltagare i takt med att nya verksamheter involverades i det förebyggande arbetet. Idag deltar polisen, socialtjänsten, förskolan, skolan, gymnasiet, Arbetsmarknad och integration, Umeå Fritid, Kulturförvaltningen, Säkerhet och Tekniska förvaltningen i arbetet med *Umeå växer tryggt och säkert*.

I dialog med sina nämnder fick varje förvaltning ta fram förslag på förstärkta eller nya åtgärder, inriktade på de bakomliggande orsakerna som driver på rekryteringen av barn och unga. Det arbetet mynnade ut i en gemensam åtgärdsplan, *Umeå växer tryggt och säkert Aktivitetsplan 2024–2026*, som i detalj beskriver det fyrtiotal åtgärder som satts in för att förebygga och motverka rekryteringen av barn och unga, och vad varje åtgärd förväntas uppnå.⁶⁸

För en detaljerad beskrivning av alla de insatser som är på gång hänvisar vi till *Aktivitetsplanen*. Men för att ge en samlad bild av åtgärderna och möjliggöra en jämförelse med det som är på gång i andra kommuner har vi också sorterat in de olika åtgärderna i *Aktivitetsplanen* i samma tabell som i 5.2 ovan. Notera att vi här enbart samlar de utvecklingsarbeten som är på gång för att växla upp det förebyggande arbetet, många andra viktiga insatser görs inom ramen för olika förvaltningars ordinarie verksamhet. Det finns även andra förebyggande insatser på uppstart som inte ännu lyfts in i *Aktivitetsplanen* och därmed inte visualiseras nedan, men som kommer att läggas till när Aktivitetsplanen uppdateras under hösten 2025. Tabellen visar alltså inte allt som görs, men ger en känsla av vart fokuset ligger i kommunens utvecklingsarbete.

⁶⁷ För mer information om hur och varför *Umeå växer tryggt och säkert* startades upp 2017, och vad som utträttades under den första perioden av arbetet, se utvärderingen från Umeå Universitet: Anders Hanberger, ["Umeå växer tryggt och säkert": hur satsningen är tänkt att fungera, utsikterna att lyckas och hur den kan utvecklas](#) (slutrapport 2021).

⁶⁸ Umeå kommun, [Umeå växer tryggt och säkert – Aktivitetsplan 2024–2026](#) (2024).

1. Exempel på åtgärder främst riktade mot gärningspersoner (vuxna eller ungdomar som rekryterar andra)

Insatser som syftar till att minska kriminellas motivation att fortsätta med sin kriminella bana, och underlätta ett utträde.

- Utveckling av en inslussmodell i samverkan mellan Kriminalvården, socialtjänsten, Arbetsförmedlingen och Arbetsmarknad- och integration för att samordna insatser till personer med kriminalvårdspåföljd och därmed förebygga återfall i kriminalitet (Arbetsmarknad och integration)
- Utöka ungdomsboendet med fler platser och utökad målgrupp, bland annat fokus på barn och unga som riskerar att placeras eller har varit placerade bland annat på grund av att barnet/den unge varit inblandad i gängkriminalitet och/eller riskerat att hamna i gängkriminalitet. (socialtjänsten)

Insatser mot organiserad brottslighet i syfte att störa ut olika former av kriminell verksamhet och därmed minska de kriminella nätverkens inkomstkällor och behov av arbetskraft.

- Kommunövergripande arbete med att kartlägga och motverka den organiserade brottsligheten i kommunen, med särskilt fokus på att motverka och upptäcka välfärdsbrott, arbetslivskriminalitet, infiltration och otillbörlig påverkan. (Säkerhet)
- Kompetensutveckling av kommunens chefer, medarbetare och förtroendevalda för att öka organisationens resiliens mot otillbörlig påverkan, infiltration och välfärdsbrott. (Säkerhet)
- Samverkan och kompetenshöjning riktad mot externa aktörer, till exempel Regionen, andra kommuner, Länsstyrelsen, för att öka resiliens mot otillbörlig påverkan, infiltration och välfärdsbrott inom kommunens närmiljö. (Säkerhet)

2. Exempel på åtgärder främst riktade mot potentiella offer, barn och unga i risk att rekryteras
Strukturerade samverkansformer i syfte att möjliggöra upptäckt av barn med normbrytande beteende/begynnande kriminalitet och en samordning av efterföljande insatser. • Utveckling av <i>SSPF, Samverkan skola socialtjänst polis och fritid</i>. (Socialtjänsten i samverkan med polisen, skolan och Fritid)
Tidiga insatser riktade mot barn och unga för att förebygga riskfaktorer som kan leda till rekrytering, exempelvis utsatthet för våld. • Våldsförebyggande utbildningsinsats i förskolan för att stärka personalens kunskap och verktyg för att upptäcka, bemöta och hjälpa barn och unga som varit utsatta för våld och övergrepp. (Förskolan) • Utbildning av förskolepersonal i hederskultur, hedersvåld och tidigt förebyggande arbete kring samtycke, bland annat med utgång från materialet <i>Okej med dig?</i> (Förskolan)
Utbildningsinsatser riktade mot barn och unga för att informera dem om riskerna med att arbeta för kriminella nätverk, eller för att leda till en förändring av värderingar, tankemönster och beteende, för att därmed minska deras motivation att anta uppdrag från kriminella. • Utbildningsinsatser på gymnasieskolorna, exempelvis kring sexualitet och samtycke, sex mot ersättning och hedersrelaterat våld och förtryck. (Gymnasiet)
Stärka barns skolgång för att därmed göra en karriär i kriminalitet mindre attraktiv. • <i>Operativa teamet</i>, en operativ samverkan mellan skolan och socialtjänsten på Ersängsskolan för att stärka tryggheten, öka elevers skolframgång och tidigt upptäcka barn och familjer i behov av stöd. (Skolan och Stöd och omsorg) • <i>Mobila operativa teamet</i> en förstärkningsinsats som vid behov kan sättas in för att stötta olika skolor där problematik kring rekrytering uppstått. Teamet kartlägger problemet, stöttar vid utveckling av motåtgärder, och agerar relationsskapande med elever och deras vårdnadshavare. (Skolan) • Elevstödjande verksamhet samt utökade resurser till introduktionsprogrammen, för att förebygga skolmisslyckande (Gymnasiet) • Närvarofrämjande åtgärder i förskolan för att säkerställa att alla barn får möjlighet att ingå i en pedagogisk kontext och stärka sina språkkunskaper, vilket gynnar deras senare skolgång (Förskolan) • Kompensatoriska insatser genom strukturtillägg som möjliggör för socio-ekonomiskt svagare barn att vistas i mindre grupper vilket gynnar deras framtida skolgång. (Förskolan) • <i>Readers are leaders</i>: bokklubbar för barn 6–9 år som leds av högstadieungdomar, läsfrämjande insats som också skapar positiva sammanhang. (Kulturen) • Utveckla skolrestaurangerna för att få fler barn att äta lunch i skolan och därmed ha rätt förutsättningar för att klara sin skoldag. (Tekniska)

Erbjuda bättre sammanhang för gemenskap, bekräftelse, meningsfull fritid, och tillgång till bra vuxna förebilder, och därmed förebygga utanförskap.

- Samverka med föreningar i det förebyggande arbetet mot rekrytering av barn och unga, genom att stötta föreningar som vill ta ett större socialt och förebyggande ansvar och nå nya målgrupper (Fritid).
- På *Ungas Hemmaplan*, ett sekundärpreventivt program för ungdomar i riskzonen för utanförskap eller kriminalitet som utvecklas i samverkan med ungdomar, i syfte att motverka känslan av utanförskap och stärka deras självkänsla och motivation. (Fritid)
- *Kultur för hälsa*, en samverkan mellan Kulturskolan och ett antal grundskolor där elever som inte klarar full skolgång får möjlighet att använda sin flexitid för kulturaktiviteter. (Kulturen)
- *Afterschool*, möjlighet för elever på vissa skolor att delta i olika kostnadsfria kulturaktiviteter i skolmiljön efter lektionstid.
- Programavdelningen skapar arbetstillfällen för föreningar i Vävens garderob, med särskilt fokus på föreningar som vill arbeta mer med integration och låga trösklar. (Kulturen)
- Samverkan mellan programavdelningen och föreningen *Selam* för att synliggöra kulturella minoriteters kulturuttryck. (Kulturen)
- *KulturCrew* – samverkan mellan Kulturförvaltningen, Fritid Unga och föreningar för att ge unga med kulturintresse en grundutbildning i arrangörskap. (Kulturen)
- *Elevlunden* pilot av nya arbetssätt inom Gator och parker för att utveckla parkområden i samarbete med barn och unga, för att stärka känslan av delaktighet, innanförskap och lokalt ägarskap. (Tekniska)
- Utökad städning av vissa områden utomhus för att öka tryggheten och få ungdomar att känna stolthet över sina områden. (Tekniska)

Erbjuda bättre, ”vita” alternativ att tjäna pengar, även för yngre barn, för att minska lockelsen i att tjäna pengar på kriminella uppdrag.

- *Framtidsverkstan*, en insats det Kommunala aktivitetsansvaret utvecklat för ungdomar 16–20 år som varken arbetar eller studerar, i syfte att stärka deras motivation att gå vidare till studier eller arbete och stötta dem i övergången.
- Utveckla samarbetet mellan socialtjänsten, Arbetsmarknad och integration och Fritid för att i större utsträckning kunna erbjuda unga praktikplatser och feriejobb.

Insatser riktade till vårdnadshavare för att stärka deras föräldraförmåga, deras ekonomiska ställning och deras benägenhet att söka hjälp, samt göra dem mer uppmärksamma på tecken att barn är på väg att dras in i kriminella nätverk.

- *Salam Familj*, föräldrastöd till utrikesfödda. Uppväxling 2025 inom projektet *Salam tillsammans*. (Arbetsmarknad och integration)
- Pilot för öppenvårdsbehandling i kombination med arbetsrehabiliteringsinsatser, för att minska antalet barn som växer upp med en familjemedlem som är arbetslös och/eller lever med ett missbruk (Arbetsmarknad och integration)
- KRAFT, ett arbetssätt för att få fler kortutbildade utrikesfödda i arbete. (Arbetsmarknad och integration)
- Erbjuder fler föräldrar möjlighet till föräldraskapsstödprogram genom ett breddat utbud (Active parenting, Cope, lilla ABC, Funka, Föräldrar i konflikt. (socialtjänsten)
- *Föräldrasupporten*: stöd och vägledning i föräldraskapet till föräldrar och anhöriga med barn 0–18 år, via familjecentralerna, utan behov av utredning (socialtjänsten).

- Utöka och erbjuda fler barnfamiljer strukturerade familjebehandlingsinsatser, med ett särskilt fokus på målgrupper som inte nås i tillräcklig omfattning (socialtjänsten)
- I större grad tillgodose behovet av avlastning, samordning och stöd för barnfamiljer, där barn och/eller föräldrar har funktionsnedsättning/psykisk ohälsa. Särskilt fokus på målgruppen barn och unga som är våldsutsatta och våldsutövare. (socialtjänsten)
- Utveckla nätverksarbetet, det vill säga att tillsammans med familjen ta fram trygga personer i nätverket som säkerställer att barnet ska få sina behov tillgodosedda och därmed undvika placering. (socialtjänsten)

3. Åtgärder främst riktade mot de fysiska och digitala arenor där rekrytering sker

Försvåra för kriminella aktörer att bedriva verksamhet exempelvis i eller nära skolor eller fritidsgårdar.

- Säkerhetssamordnare placerad i skolmiljön, främst på Dragonskolan, för att kartlägga problem, förhindra närvaro av obehöriga, öka tryggheten samt bidra till tidig upptäckt av elever i risk att rekryteras. (Gymnasiet)
- Upphandling av nya lås- och passersystem. (Gymnasiet)
- Trygghetsinsatser på skolgårdar där undanskymda platser belyses och rensas upp, minskar möjligheterna för narkotikahandel, våld elever emellan och för närvaro av utomstående på skolområden. (Tekniska)

Det som främst kännetecknar Umeå kommuns ansats inom *Umeå växer tryggt och säkert* är att arbetet utgår från två olika tidshorisonter, och att samarbetet involverar många olika aktörer.

Arbeta med två tidshorisonter

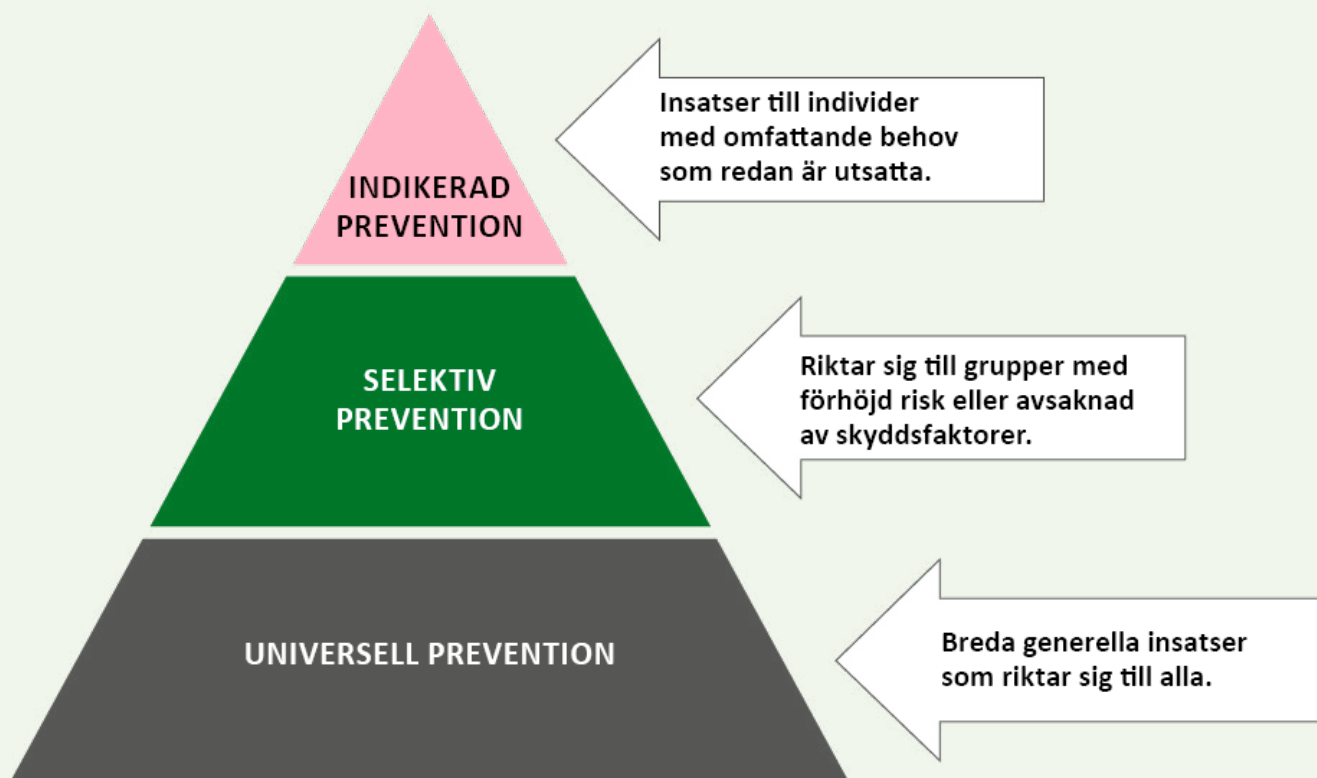
Med att arbetet utgår från två olika tidshorisonter menas att arbetet med UVTS har ett dubbelt syfte. Det handlar i första hand om att sätta in tidigt förebyggande insatser för att på sikt minska antalet barn och unga med de riskfaktorer som gör en rekrytering mer sannolik. Detta genom att stärka barns skyddsfaktorer och minska deras riskfaktorer, för att därmed öka deras motståndskraft mot det som gängen har att erbjuda.

Många av de insatserna som finns i Aktivitetsplanen faller inom den här kategorin. Det handlar i första hand om primärpreventiva åtgärder, det vill säga åtgärder riktade mot breda grupper, på preventionspyramidens lägre nivå (för mer information om preventionspyramiden, se nästa sida). Exempel på sådana åtgärder är förskolans arbete med att kompetenshöja sin personal kring våld, eller socialtjänstens arbete med förstärkt föräldrastöd, eller Kulturskolans satsning på *Afterschool*, att i samverkan med skolan erbjuda barn gratis kulturaktiviteter med låga trösklar. Att tidigt stärka barns skyddsfaktorer för att på lång sikt förebygga en negativ utveckling är en ansats med starkt kunskapsstöd. Det är också den sortens förebyggande arbete, inte minst riktat mot våldsutsatta barn, som Barnombudsmannen efterfrågar i de rapporter om barn i gängkriminella miljöer som nyss publicerats.⁶⁹ De här insatsernas effekt kommer inte att synas imorgon på antalet barn och unga som rekryteras, men om 10–15 år kommer de att ha gjort skillnad, precis som det arbete med att stärka barns skyddsfaktorer som redan görs inom ramen för olika förvaltningars grunduppdrag (och som också finns beskrivet i *Aktivitetsplanen*).

⁶⁹ Barnombudsmannen, "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem." Återrapportering av regeringsuppdraget om barn och ungas uppväxt- och levnadsförhållanden och risk för att involveras och utnyttjas i kriminalitet. (2025).

Preventionspyramiden

Ett vanligt förekommande begrepp i förebyggande arbete är den så kallade "preventionspyramiden", som används för att förklara skillnaden mellan olika preventionsnivåer. Den finns i lite olika versioner, men representeras ofta så här:

Källa: Kunskapsguiden, [Brottsförebyggande arbete med barn och unga - Kunskapsguiden](#)

Den universella nivån, längst ner, samlar insatser som är generella och riktar sig till mycket breda målgrupper. Det kan handla om föräldrastödsprogram som riktar sig till alla föräldrar, eller om ANDTS-föreläsningar för gymnasieelever.

Den andra nivån består av insatser som är selektiva, det vill säga som riktar in sig på vissa specifika grupper, ofta sådana som har en förhöjd risk att utveckla vissa problem. Det kan till exempel handla om föräldrautbildning för barn med särskilda neuropsykiatriska funktionsvariationer eller orosmöten för föräldrar till ungdomar som socialtjänsten eller polisen känner en oro för.

Slutligen, längst upp på pyramiden, finner man de indikerade insatserna, det vill säga de som riktas till personer som redan har utvecklat en viss problematik, exempelvis unga som redan är brottsaktiva. Inte sällan handlar det om intensiva, resurskrävande insatser riktade mot en eller ett fåtal individer.

Preventionspyramiden är ett användbart verktyg när man planerar insatser. Genom att tydliggöra vilken nivå insatserna läggs på blir såväl resursbehoven som den förväntade förebyggande effekten lättare att förutse och kommunicera.

Sen har vi arbetet med den korta tidshorizonten, det som görs här och nu. Det är också viktigt, dels för de barn och unga som nu dras in, men även för andra barn eftersom de som nu rekryteras så småningom börjar rekrytera andra, vilket kan leda till en exponentiell ökning om utvecklingen inte bromsas. Därav de insatser inom *Umeå växer tryggt och säkert* som handlar om att möjliggöra tidig upptäckt och samordnade insatser (exempelvis SSPF, operativa teamet, mobila operativa teamet), men också arbeten som På Ungas Hemmaplan eller SIG som syftar till att få till en motivations- och därmed en beteendeförändring bland de barnen som redan är kriminellt aktiva eller i riskzon för att bli det. Det är insatser som kan få effekt på mycket kortare sikt, men där det ofta är svårt att nå framgång eftersom många barn och unga inte är tillräckligt motiverade eller inte har kapacitet att göra det arbete som krävs för att ta sig ur de kriminella nätverken, eller upplever att ett sådant utträde inte är möjligt för dem, något forskningen också vittnar om.⁷⁰

Ett samarbete mellan många aktörer

Det som särskiljer *Umeå växer tryggt och säkert* från liknande satsningar i andra kommuner är inte enbart det långsiktiga fokuset på tidigt förebyggande insatser, men också antalet aktörer som involverats i arbetet.

Utöver de aktörer vars medverkan i brottsförebyggande arbete riktat mot barn och unga på något sätt är förväntat, som socialtjänsten och skolan, så ingår även många andra, som fritidsförvaltningen, kulturförvaltningen, förskolan, Gator och parker eller Arbetsmarknad och integration, aktörer som kommer in med lite olika glasögon och andra arbetssätt. Det innebär att samverkansarbetet får tillgång till fler olika kompetenser, olika perspektiv på problemet, och därmed även får tillgång till fler förebyggande arenor och nätverk.

Av samma skäl har samverkan också breddats till aktörer utanför kommunen. En del av de medel som fritidsförvaltningen erhållit i samband med resurssättningen av *Umeå växer tryggt och säkert* har gått till att involvera föreningar i det förebyggande arbetet, via en ny form av föreningsbidrag.⁷¹ Föreningar har kompetens och nätverk som kommunala aktörer inte har. Det är alltså ett sätt att nå fler och att stärka de positiva sammanhang som föreningslivet erbjuder.

Efter att ha tagit del av problembilden kopplad till rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk har även Svenska Kyrkan i Umeå fördjupat sitt förebyggande arbete riktat mot unga i risk, genom att erbjuda fler aktiviteter och mötesplatser och arbeta mer uppsökande mot barn och unga.⁷²

Från näringslivssidan har föreningen Företagarna i Umeå startat upp en fond, Framtidens Umeå, i syfte att kunna sponsra bra förebyggande initiativ i civilsamhället.⁷³ Det första initiativet som fått stöd är Rädda Barnens arbete med att erbjuda gratis skolfrukost med tillhörande aktiviteter på Södra Ålidhems-skolan och Ersängsskolan.

Rädda Barnen ingår också i ett nytt samarbete med Ersängsskolan och Arbetsmarknad och integration, *Salam Tillsammans*, som fått kommunala utvecklingsmedel för att erbjuda föräldragrupper, läxläsning och arbetsmarknadsinsatser för att stärka familjer med utlandsfödda vårdnadshavare med kort skolbakgrund.

Utöver de här initiativen, som har en direkt koppling till *Umeå växer tryggt och säkert*, pågår även många andra bra och viktiga förebyggande insatser som bidrar till att motverka och förebygga rekryteringen, inte minst inom föreningslivet och trossamfundens ordinarie verksamhet. När det gäller tjejer gör Kvinno- och tjejjouren i Umeå mycket för att synliggöra kvinnor och tjejers utsatthet, hjälpa dem ur våldsam relationer och stärka dem till att medverka i polisens och rättsväsendets arbete.

En av Umeås friskhetsfaktorer är att det inom såväl näringsliv som föreningsliv finns många goda krafter som inom sina egna verksamhetsfält och arenor verkar för en trygg, säker och jämlik stad.

⁷⁰ Se Jörgen Larsson, [Att förebygga rekrytering till kriminella nätverk och att utarbeta stöd till avhoppare](#) (FOU Nordväst, 2023), s. 21–41.

⁷¹ Se mer information om stödet på Umeå kommuns webbplats: [Stöd till insatser för att Umeå ska växa tryggt och säkert - Umeå kommun](#)

⁷² Svenska Kyrkan, [Så ska kyrkan möta unga i riskzon](#), nyhet på webbplats (30 maj 2024).

⁷³ För mer information se [Framtidens Umeå - Umeå kommun](#)

6. Slutsats: Vi blir aldrig klara

Som den här rapporten har visat görs det mycket för att motverka och förebygga att fler barn och unga dras in i kriminalitet i Umeå. Det finns många goda krafter, och många olika förebyggande insatser som är igång. Innebär det att vi i är i hamn, att arbetet med att förebygga rekrytering av barn och unga rullar på, och kan övergå i en driftfas? Inte riktigt.

Även om det är viktigt att nu förvalta och jobba på med de insatser som ingår i *Umeå växer tryggt och säkert* – inte minst eftersom sociala insatser ofta kräver lite tid för att komma igång och nå sin fulla effekt – så är det tydligt att det kommer krävas ett fortsatt utvecklingsarbete. Dels för att utvärdering av befintligt arbete säkert kommer leda till anpassningar och förändringar; det är ju hela poängen med uppföljningsarbete, att möjliggöra förbättring. Men också för att problembilden ständigt förändras.

Som vi konstaterade tidigt i rapporten så är de kriminella nätverken en miljö i konstant förändring: aktörer byts ut och nya modus anpassas, inte minst i reaktion till polisens och andra myndigheters arbete. Det pågår ett konstant innovations- och utvecklingsarbete i den kriminella miljön. Därför måste även det lagförande och förebyggande arbetet ständigt vara redo att ställa om. Vi måste ha uthållighet i arbetet med *Umeå växer tryggt och säkert*, jobba på med de åtgärder som valts, men också fortsätta följa läget för att vid behov kunna ändra riktning och fylla på med fler åtgärder. Som kommunpolis Mats Bäckström brukar säga: "vi blir aldrig klara", det är det förebyggande arbetets natur.

Mycket görs av aktörer inom sina egna verksamheter, men det finns även många möjligheter att bygga vidare, kroka arm med nya aktörer och utveckla fler insatser i samverkan. Sådana diskussioner pågår i olika forum. UVTS Aktivitetsplan kommer därför förändras med åren, i takt med att problembilden förändras – förhoppningsvis till det bättre – och att nya samarbeten utvecklas.

Det är lätt att känna sig nedslagen när man ser på utvecklingen kopplad till organiserad brottslighet och sättet de kriminella nätverken utnyttjar barn och unga, inte minst när man läser vittnesmål från de barn och unga vars liv slagits i spillror. Exempelvis de barn vars röster lyfts i rapporten från BRIS och Barnombudsmannen. Men det finns också mycket kraft och tillförsikt att hämta i alla goda initiativ som är på gång, inte minst inom *Umeå växer tryggt och säkert*. Det finns ett starkt engagemang kopplat till de här frågorna i Umeå. Vi är många som vill mer, och tillsammans kan vi göra stor skillnad.

7. Referenser

Barnombudsmannen. (2021). [Om barn och ungas utsatthet för rasism.](#)

--- (2025). ["För varje minut som går och ingen gör något för att hjälpa barn, så blir det bara värre": återrapportering av uppdraget Brottsförebyggande arbete – hur barn kan skyddas för att utnyttjas i kriminella aktiviteter.](#) Rapport.

--- (2025). ["Det har alltid funnits vålds, alltså när det har funnits problem": återrapportering av regeringsuppdraget om barn och ungas uppväxt- och levnadsförhållanden och risk för att involveras och utnyttjas i kriminalitet.](#) Rapport.

BRIS. (2025). [Barnrapporten 2025.](#)

Brå (Brottsförebyggande rådet). (2023). [Barn och unga i kriminella nätverk: en studie av inträde, brott, villkor och utträde.](#) Rapport 2023:13.

--- (2024). [Dödligt våld i Sverige sedan 1990: omfattning, utveckling och karaktär.](#) Rapport 2024:6.

Brå (Brottsförebyggande rådet), Polismyndigheten och SKR (Sveriges Kommuner och Regioner). (2025). [Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete.](#) 4e upplagan.

Bäckström Lerneby, J. (2021). *Familjen.* Mondial.

Cetin, E. och Wahlström, J. (2024). *Barnsoldater: så kidnappar gängen vår framtid.* Mondial.

Forkby, T. (2020). ["Kampen för att bli Någon".](#) Föreläsning från december 2020, tillgänglig på Kunskapsguidens webbplats.

--- (2023). "Gängens lockelse och svek". Föreläsning under Umebrå forum. 9 november.

Hanberger, A. (2021). ["Umeå växer tryggt och säkert": hur satsningen är tänkt att fungera, utsikterna att lyckas och hur den kan utvecklas.](#) Slutrapport.

Idle, F., Lundgren, T och Fridell, D. (2024). *Ett ord för blod.* Lind.

IVO (Inspektionen för vård och omsorg). (2023). [Tillsyn av Sis särskilda ungdomshem 2021-2022: redovisning av regeringsuppdraget S2021/03345.](#)

Jonsson, N. (2025). ["Här skjuter 14-åringen från länet vilt omkring sig inne på krogen".](#) Västerbottens-Kuriren. 1 februari.

Jämställdhetsmyndigheten. (2023). [Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel – slutredovisning av uppdrag i enlighet med regleringsbrev för budgetåret 2023 \(A2022/01653, A2022/01607 \(delvis\)\).](#)

KSAN (Kvinnoorganisationernas samarbetsråd i alkohol- och narkotikafrågor). (2025). [Osynliga och utsatta: tjejer i och exploaterade av gängkriminalitet.](#)

Kvinno- och tjejjouren Umeå. (2025). [Under radarn: en förstudie om våldsutsatta kvinnor och tjejers dubbla utsatthet i gängkriminella miljöer. Möjligheter och utmaningar att få stöd av ett samhälle som fokuserar på avhoppande våldsutövande män.](#) Rapport framtagen i samarbete med Länsstyrelsen Västerbotten och Umeå kommun. Text av Anna Lindström och Sanna Ström.

Larsson, J. (2023). [Att förebygga rekrytering till kriminella nätverk och att utarbeta stöd till avhoppare.](#) FOU Nordväst.

MFD (Myndigheten för delaktighet). (2025). [*Särskild sårbarhet, särskilt ansvar: stödmaterial för att motverka våld mot barn och unga med funktionsnedsättning och kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck mot personer med funktionsnedsättning*](#). Rapport 2025:6.

--- (2025). [*Brotsförebyggande arbete för barn och unga med funktionsnedsättning: en kunskaps-sammanställning om normbrytande beteende och kriminell rekrytering av barn och unga med funktionsnedsättning*](#). Rapport 2025:7.

Oliveira Martin von Zweigbergk, J. (2021). [*Gansterrap som barnkultur: en poststrukturalistisk diskursanalys av de subjektpositioner som unga människor antar inom svensk gansterrap*](#). Uppsats, Stockholm universitet.

Persson, J och Wahlström, J. (2024). *Klanerna: den systemhotande brottsligheten*. Mondial.

Polismyndigheten. (2022). *Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer*. Rapport från NOA.

--- (2024). [*Cylindermodellen – information*](#).

--- (2024). [*”Så kan den digitala rekryteringen av barn och unga till kriminalitet gå till”*](#). 25 oktober. Text på webbplats.

Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse (SiS). (2023). [*Bob – barn och unga i organiserad brottslighet: redovisning av Polismyndighetens, Socialstyrelsens och Statens institutionsstyrelses uppdrag att föreslå en samverkansstruktur för arbete med barn och unga i och i närheten av miljöer kopplade till organiserad brottslighet*](#) (Ju2023/00972). Myndighets-gemensam rapport.

Regeringens strategi. (2023). [*Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet*](#). Skrivelse 2023/24:67.

Regeringsuppdrag. (2025). [*Uppdrag till Brotsförebyggande rådet om hur kriminella nätverk rekryter barn och unga i digitala miljöer*](#). Dr: Ju2025/00155.

Salihu, D. (2023). *Tills alla dör*. Mondial.

--- (2024). *När ingen lyssnar*. Mondial.

Sarnecki, J. (2025). [*Kriminella nätverk – förr och nu*](#). Vetenskapsrådet.

SBU (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering). (2023). [*Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*](#). Publikation n. 169.

Sernhede, O, Rosales, R.L., och Söderman, J. (2019). *När betongen rättar sin rygg: ortenrörelsen och folkbildningens renässans*. Daidalos.

Sivertsson, F. (2022). ”Färre men värre? En kohortanalys av lagförd våldsbrottslighet bland unga män födda 1985–1999”, kapitel i antologin *Det svenska tillståndet – en antologi om brottsutvecklingen i Sverige* (Studentlitteratur, 2022), s. 97–123.

Sjöman, N. (2024). [*”Rekordmånga häktade barn – stor utmaning för Kriminalvården”*](#). Sveriges Radio. 24 december.

Socialstyrelsen. (2019). [*Bedöma risk och behov för barn som unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende: kunskapsstöd för socialtjänsten*](#).

Stockholm stad. (2023). [*Stockholm stads strategi 2023-2026 för att förhindra att barn, unga och unga vuxna dras in i kriminalitet*](#).

Svenska Kyrkan. (2024). [Så ska kyrkan möta unga i riskzon](#). Nyhet på webbplats. 30 maj.

Svensson, R. [Ungdomsbrottslighet – en kunskapsöversikt](#). Vetenskapsrådet.

Torstensson Levander, M. (2019). "Betydelsen av moral, självkontroll och exponering för brottslighet bland unga kvinnor och män". *Att odla kriminologi: perspektiv på brott och utsatthet: festskrift till Eva Tíby*. Ed. A. Heber och L. Roxell. Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen. S. 157–172.

Umeå kommun. (2024). [Brottsligheten i Umeå – lägesbild 2023](#).

--- (2024). [Umeå växer tryggt och säkert – Aktivitetsplan 2024–2026](#).

Ungdomsbarometern. (2025). [Generationsrapport 2025](#).

Wahlgren, P. (2014). [De laglydiga: om skolans brottsförebyggande fostran](#). Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen avhandlingsserie.

Waldeck, L. (2024). ["Områdespolisen: fler välbärgade barn dras in i gängvåldet"](#). SVT Nyheter. 14 mars.

Om rapporten

Rekrytering av barn och unga till gängrelaterad brottslighet är ett ökande problem nationellt i Sverige. Vad är det som driver utvecklingen? Och hur ser läget ut lokalt, i Umeå? Med utgång från polisens analys och samtal med yrkesverksamma från kommunala verksamheter och civilsamhället försöker rapporten ge svar på de frågorna. Den beskriver även vilka insatser som utvecklats för att förebygga och motverka utvecklingen, inom ramen för satsningen *Umeå växer tryggt och säkert*.